

**Тренінгові матеріали
з теми**

**«Права людини.
Законодавство
України, яке регулює
правовий статус
людей із особливими
потребами»**

ЗМІСТ

1. ПРАВА ЛЮДИНИ	5
Історія виникнення прав людини	5
Поняття та класифікація прав людини	9
Механізми захисту прав людини	16
2. ПРАВО НА ЗВЕРНЕННЯ	20
Вимоги до звернення	20
Термін подання скарги	21
Права громадян при розгляді заяви чи скарги	21
Термін розгляду звернень громадян	22
Відшкодування збитків громадянину у зв'язку з порушенням вимог Закону «Про звернення громадян» при розгляді його скарги	22
3. ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ	23
Інформаційний запит щодо доступу до офіційних документів і запит щодо надання письмової або усної інформації	24
Термін розгляду запиту щодо доступу до офіційних документів	24
Відмова та відстрочка задоволення запиту щодо доступу до офіційних документів	25
Оскарження відмови і відстрочки задоволення запиту щодо доступу до офіційних документів	25
Відповідальність за порушення законодавства про інформацію	26
4. ВИЗНАЧЕННЯ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ІНВАЛІДНОСТІ	28
Хто є інвалідом?	28
Як визначається інвалідність?	28
5. ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	30
Право на пенсію	30
Умови призначення пенсій по інвалідності	30
Право на призначення дострокової пенсії за віком інвалідам по зору	30
Групи інвалідності	31
Страховий стаж, необхідний для призначення пенсії по інвалідності	31
Розмір пенсії по інвалідності	31
Період, на який призначається пенсія по інвалідності	35
Строк виплати пенсії по інвалідності в разі зміни групи інвалідності або відновлення працездатності	35
Пенсійне забезпечення наукових (науково-педагогічних) працівників, які є інвалідами	36
Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію	37
Державна соціальна допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам	38
Надбавка на догляд за інвалідами з дитинства та дітьми-інвалідами	39
Призначення інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам пенсії у зв'язку з втратою годувальника	40
Надання одноразової матеріальної допомоги інвалідам	41

6. ПІЛЬГИ НА ТРАНСПОРТ	42
Зручності для інвалідів при користуванні транспортом	43
7. МАТЕРІАЛЬНЕ, ТЕХНІЧНЕ І МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВАЛІДІВ	44
Види матеріального, соціально-побутового і медичного забезпечення інвалідів	44
Визначення видів необхідної допомоги і кошти за рахунок яких вона подається	44
Надання послуг з соціально-побутового і медичного обслуговування, технічних та інших засобів	44
Засоби реабілітації інвалідів по зору	45
Грошові компенсації інвалідам при самостійному придбанні засобу реабілітації або оплаті реабілітаційної послуги	46
Забезпечення санаторно-курортними путівками	46
8. ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ	48
Пільгове користування радіотрансляційною точкою	48
Забезпечення інвалідів спеціальною літературою, звуковою продукцією	48
9. ПОЛІПШЕННЯ ЖИТЛОВИХ УМОВ	48
Основні права інвалідів при проведенні реабілітації	48
10. ЗВ'ЯЗОК ТА ЗАСОБИ СПІЛКУВАННЯ	49
Забезпечення засобами спілкування	49
Позачергове і пільгове встановлення квартирних телефонів	49
Пільги при використанні послуг місцевого телефонного електрозв'язку з квартирних телефонів	49
Врахування можливості використання інвалідами засобів зв'язку	50
Поштовий зв'язок	50
11. ВІЛЬНИЙ ДОСТУП І КОРИСТУВАННЯ ТА ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ	51
Вільний доступ і користування культурно-видовищними закладами і спортивними спорудами	51
Вільне пересування та безперешкодний доступ до об'єктів і споруд	51
12. ОСВІТА ІНВАЛІДІВ	52
13. ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ, ПРАЦЯ ТА ВІДПУСТКИ	53
Працевлаштування після здобуття освіти	53
Працевлаштування	53
Реєстрація інвалідів у Державній службі зайнятості	54
Робоче місце інваліда	55
Робота інвалідів у нічний час і залучення їх до надурочних робіт	56
Відпустки для інвалідів	56
14. СПЛАТА ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ	57
Пільги щодо сплати державного мита	57
Пільги по сплаті податку з доходів	57
15. УЧАСТЬ У ВИБОРАХ І РЕФЕРЕНДУМАХ	58
Заповнення бюлетеня	58
Голосування за межами виборчої дільниці	59

16. ДОДАТКИ	61
Додаток №1 <i>Прожитковий мінімум на 2007 рік</i>	61
Додаток №2 <i>Заява про встановлення факту перебування на утриманні</i>	62
Додаток №3 <i>Довіреність на представництво інтересів громадянина в установах</i>	63
Додаток №4 <i>Довіреність на отримання пенсії</i>	64
Додаток №5 <i>Заява про визнання громадянина недієздатним</i>	65
Додаток №6 <i>Заява про поновлення цивільної дієздатності громадянина</i>	66
Джерела та література	67

1. ПРАВА ЛЮДИНИ

Історія виникнення прав людини

Історія ідеї прав людини бере свої витoki в давнині. Вже в Біблії містяться положення про цінність і недоторканність людського життя, рівності людей. В античних державах і країнах Давнього Сходу обґрунтовувалася рівність людей однаковими природними умовами їхнього походження з Космосу, «неба». І хоча за часів рабовласництва і феодалізму панувала ідея про права «вільних» людей (Аристотель, Платон та ін.), її розвиток сприяв накопиченню інтелектуального матеріалу для подальшого (буржуазного) стрибка у цьому напрямку — визнання рівності усіх людей перед законом.

Активність у розвитку ідеї про права людини припадає на епоху Відродження і Просвіти. У XVII—XVIII ст.ст. ця ідея відбивається у теорії природного (природженого) права, яка дозволила оцінювати з позицій справедливості діюче в державі позитивне право, проводити його перетворення в напрямку гуманізму і свободи. Г. Гроцій, Дж. Локк, Б. Спіноза, Ж.-Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є, Т. Джефферсон, І. Кант, Дж.-Ст. Мілль, І. Бентам утверджують права особи (на життя, свободу, власність та ін.) як священні імперативи і закладають основи сучасного розуміння прав людини. Кожний народ вніс свою лепту в розвиток ідеї про права людини, вирішуючи цю проблему в залежності від історичних обставин свого буття.

Ідея прав людини, заснована на теорії природного (природженого) права, знаходить втілення в нормативних актах держав Європи і світу. Американська Декларація незалежності 1776 р. висловила фундаментальний принцип, на якому заснована демократична форма правління: «Ми вважаємо самоочевидною істиною, що всі люди створені рівними, що вони наділені Творцем певними невід'ємними правами, серед яких право на життя, свободу та прагнення до щастя». Французька Декларація прав людини і громадянина 26 серпня 1798 р. виклала «природні,

Вітчизняна юридична думка дотримується точки зору (П. М. Рабінович та ін.) про існування прав людини, прав нації (народу), прав людства., невідчужувані і священні права людини»: особиста свобода, власність, безпека і опір гнобленню; необмеженість сфери вияву свободи людини й обмеженість сфери дії державної влади; притягнення до кримінальної відповідальності лише на підставі закону (немає злочину, не вказаного в законі; немає покарання, не вказаного в законі), презумпція невинності, свобода поглядів, думки, слова та преси, яка захищається «погрозою відповідальності за

зловживання цією свободою», та ін. Названі документи США і Франції стали свого роду моделлю (еталоном, зразком) для законодавчого закріплення особистих (громадянських) і політичних прав людини.

Цю ідею пестували, відстоювали, збагачували, поглиблювали, боролися за її реальне втілення в життя видатні мислителі України: П. Орлик, Т. Шевченко, М. Драгоманов, І. Франко, Леся Українка, М. Грушевський, О. Кістяківський та ін. Вже в проекті Конституції П. Орлика (1710 р.) декларується ідея «виправлення та підйому своїх природжених прав і вільностей», відновлення «усілякого природного права і рівності». Т. Шевченко в поемах оспівував свободу трудящої людини. М. Драгоманов у конституційному проекті передбачав особисту свободу людини, забезпечення недоторканності особи, повагу її гідності. Правознавець О. Кістяківський наголошував на необхідності обмеження державної влади «невід'ємними, непорушними, недоторканими, невідчужуваними правами людини», найважливішим із яких називав право на гідне існування.

Процесу розвитку ідеї прав людини властиві як кількісні, так і якісні зміни. Кількісні зміни знання про права людини (їх множення, уточнення і конкретизація, збільшення обсягу та ін.) відбуваються в цілому з позицій і в межах того чи іншого поняття права. Якісні зміни ідеї прав людини пов'язані з переходом від попереднього до нового поняття права. Нове поняття права означає концептуальний підхід до вивчення, розуміння, тлумачення як держави і права, так і вже накопичених теоретичних знань про них. Безумовно, кожне нове розуміння прав людини є якісним стрибком у юридичному пізнанні. Історія розвитку ідеї про права людини — це насамперед історія нових понять права і тих нових юридичних теорій, які формуються на основі цих понять (юридико-позитивістська, соціологічна, марксистсько-ленінська, сучасна теорія природного права та ін.).

У середині ХХ ст. ідея прав людини висвітилася новими фарбами завдяки підняттю її на конституційний рівень. Правда, не всі конституції в країнах світу ґрунтувалися на теорії природного права. Багато з них створювалися на основі юридико-позитивістського підходу до розуміння права, що призводило до ототожнення права і закону, або на основі марксистсько-ленінської теорії (СРСР), відповідно до якої права людини «даруються» державою. Природно-правовий підхід до розуміння прав людини як природних і невідчужуваних, даних від народження, набув закріплення у конституціях США, Франції, Італії, Іспанії.

В другій половині ХХ століття під впливом міжнародних документів про права людини відбулося зм'якшення історичного протистояння природно-правового і позитивістського (що ототожнює право і закон) підходів до права, навіть їхнє зближення, що відбилося у конституційній і судовій практиці держав. Позитивістський підхід до природи прав людини, взаємовідносин держави та особистості, що міститься в конституціях Австрії, ФРН, перебором розрив з моральними, особистими, соціальними цінностями і попрямував шляхом позитивного закріплення природних прав і принципів, їх охорони і захисту.

І це зрозуміло. Належність людині прав від народження передбачає захист і забезпечення їх державою, що потребує законодавчого формулювання. Відтак, обмеження влади держави правами людини не применшує її роль. Права людини, не закріплені в позитивному праві (законодавчих актах), ускладнюють здійснення державою функції їх охорони і захисту.

У результаті наукової систематизації прав людини в історичному огляді з'явилася теорія трьох поколінь прав людини.

Перше покоління прав людини — невідчужувані особисті (громадянські) і політичні права. Це — право громадянина на свободу думки, совісті та релігії, на участь у здійсненні державних справ, на рівність перед законом, право на життя, свободу і безпеку особи, право на свободу від довільного арешту, затримання або вигнання, право на гласний розгляд справи незалежним і неупередженим судом та ін. Особисті і політичні права набули юридичної форми спочатку в актах конституційного національного права, а незабаром і в актах міжнародного права.

Перше покоління прав людини є основою індивідуальної свободи і кваліфікується як система негативних прав, що зобов'язують державу утримуватися від втручання в сфери, врегульовані цими правами.

Перші акти англійського конституціоналізму, що закріплюють права людини, — Петиція про права (1628), Habeas Corpus Act (Закон про недоторканність особи) (1679) і Білль про права (1689). До першого покоління прав людини належать також американські декларації, а саме: Декларація прав Вірджинії (1776), Декларація незалежності США (1776), Конституція США (1787), Білль про права (1791), а також французька Декларація прав людини і громадянина (1789) та ін.

Деякі вчені відносять до першого покоління прав людини Велику хартію вільностей (1215), де, зокрема, говориться: «Жодна вільна людина не буде заарештована, або ув'язнена,

або позбавлена володіння, або у будь-який (інший) спосіб знедолена... як за законним вироком рівних їй та за законом країни». З таких самих підстав до першого покоління прав людини можна віднести й Литовські Статути (1529, 1566, 1588 рр.) — юридичний пам'ятник литовського, білоруського та українського народів. У них було проголошено ідеї рівності вільних людей перед законом, особистої недоторканності, юридичного захисту прав вільної (шляхетної) особи, особистої відповідальності перед законом та ін. Проте середньовічне законодавство (Велика хартія вільностей, Литовські Статути та ін.) будувалося відповідно до феодально-ієрархічної, станової структури суспільства, коли була відсутня юридична рівність громадян.

Відлік першого покоління прав людини можна вести з періоду встановлення юридичної рівності, коли зруйнувалися станові рамки середньовічного суспільства. На цей період припадають розвиток буржуазних відношень і утвердження буржуазного суспільства з його законодавчими актами. Лише тоді рівноправність з ідеальної категорії почала втілюватися у реальну дійсність, набувши конституційного або іншого законодавчого оформлення. Принцип юридичної рівності, який став основою універсальності прав людини, додав їм справді демократичного характеру.

Після Другої світової війни необхідність забезпечення основних прав людини була визнана в більшості розвинутих країн.

Друге покоління прав людини — поглиблення особистих (громадянських) і розвиток соціально-економічних і культурних прав (право на працю, відпочинок, соціальне забезпечення, медичну допомогу та ін.) — сформувалося в процесі боротьби народів за поліпшення свого економічного становища та підвищення культурного статусу. Ці вимоги виникли після Першої світової війни, а вплинули на демократизацію і соціалізацію конституційного права країн світу та міжнародне право після Другої світової війни, коли завдяки бурхливому розвитку виробництва склалися реальні передумови для задоволення соціальних потреб громадян.

Друге покоління прав людини називають ще системою позитивних прав. Вони не можуть реалізуватися без організаційної, координуючої та інших форм діяльності держави, спрямованих на їх забезпечення.

Каталог природних і громадянських прав і свобод людини поповнився соціально-економічними і соціально-культурними правами і свободами в ряді конституцій ХХ ст. (Мексиканські

Сполучені штати, 5 лютого 1917 р.; Італійська Республіка, 2 грудня

1947 р. та ін.), у внесених доповненнях і поправках у старих конституціях. Соціальні, економічні та культурні права знайшли нормативне вираження у Загальній декларації прав людини

1948 р. і особливо Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.

Третє покоління прав людини можна назвати солідарними (колективними), тобто правами всього людства — правами людини і правами народів. Це право на мир, безпеку, незалежність, на здорове навколишнє середовище, на соціальний і економічний розвиток як людини, так і людства у цілому. Йдеться про ті права особи, які не пов'язані з її особистим статусом, а диктуються належністю до якоїсь спільності (асоціації), тобто є солідарними (колективними), у яких правам особи відведене головне місце (право на солідарність, право на міжнародне спілкування та ін.).

Становлення третього покоління прав людини (права людини — частина прав людства) пов'язано з національно-визвольним рухом країн, що розвиваються, а також із загостренням глобальних світових проблем після Другої світової війни. Останні призвели до інтернаціоналізації юридичних формулювань прав людини, створення міжнародних (або континентальних) пактів про права людини, законодавчого співробітництва країн у питаннях про права людини, надбання наднаціонального характеру законодавствами (особливо конституційними) тих держав, що підписали міжнародні пакти про права людини. Міжнародне визнання прав людини стало орієнтиром для розвитку всього людства в напрямку створення співтовариства правових держав. Між двома першими та третім поколіннями прав людини є взаємозалежність, здійснювана через принцип: реалізація колективних прав не повинна обмежувати права і свободи особи.

Поняття та класифікація прав людини

Сучасна типологія прав і свобод, а відтак, і обов'язків, досить різноманітна. Найзагальнішою їх класифікацією є поділ прав на:

негативні

позитивні

Таке розрізнення прав засновано на фіксації в них негативного і позитивного аспектів свободи. У негативному значенні свобода розуміється як відсутність примусу, обмежень

відносно до особи, у тому числі й з боку держави; у позитивному — як свобода вибору, утворювана державою, а головне — здатність людини досягти своїх цілей і обов'язок держави надавати громадянину ті чи інші соціальні блага.

Відповідно до таких аспектів свободи негативні права полягають у праві індивіда на захист від якогось втручання, у тому числі й державного, у здійсненні громадянських прав (як члена

громадянського суспільства) і політичних прав (як учасника політичного життя). Ці права охороняють особу від небажаних і таких, що порушують її свободу, втручань і обмежень. Негативні права — основа індивідуальної свободи. Наприклад, майже зміст Білля про права 1791 р. (США) спрямовано на огороження особистості від різного роду несправедливих і небажаних наслідків утручання з боку уряду. Термін «не повинен», що стосується уряду, є майже у всіх статтях цього документа. Так, перша стаття (поправка) Білля про права говорить: «Конгрес не повинен видавати закони, що встановлюють будь-яку релігію або забороняють її вільне сповідання, що обмежують свободу слова чи преси або право народу мирно збиратися та звертатися до уряду з петиціями про припинення зловживань».

Негативні права вважаються основними, абсолютними. Вони з'явилися історично раніше, ніж інші права, і розвивалися як група прав на незалежність від влади (свобода віри, свобода віросповідання і свобода совісті; право на особисту свободу; право на придбання і недоторканність приватної власності; свобода пересування по території усієї держави; таємниця і недоторканність листування; свобода слова і свобода думки та об'єднань; право на недоторканність житла; свобода вибору професії тощо). Перелічені права називають ще «правами свободи», «правами громадянських свобод» або «громадянськими свободами і правами».

Вони відрізняються від «політичних свобод і прав», під якими розуміється право на участь громадян у владі (активне і пасивне виборче право, право громадян брати участь в управлінні справами держави, право громадянина особисто звертатися до державних органів та органів місцевого самоврядування тощо). Проте й ті, й інші хоча й виникли в ряді країн за різних часів, належать до категорії негативних прав, здійснення яких не залежить від ресурсів держави, рівня соціально-економічного розвитку країни.

На відміну від негативних прав, позитивні права фіксують права індивіда на поліпшення свого становища і підвищення культурного статусу, забезпечувані державою. Це — економічні,

соціальні і культурні права як окрема група громадських прав суб'єкта, які характеризують правову державу новітнього періоду її розвитку. До них належать: право на освіту, свобода будь-якої творчої діяльності, право на інтелектуальну власність, право на вільне використання своїх здібностей і майна, право на соціальну безпеку і захист в умовах безробіття, право на сприятливе довкілля, право на охорону здоров'я і медичну допомогу, право на гідне життя тощо.

До обов'язків держави входить здійснення постійної утворюючої діяльності, спрямованої на забезпечення громадян тими чи іншими благами, створення соціальних програм, що гарантують проголошені соціальні, економічні та культурні права. Реалізувати ці права набагато складніше, ніж права негативні. Безпосередній захист їх правовими засобами не можливий, тому що визначення конкретних соціальних виплат до завдання суду не входить. Здійснення позитивних прав потребує достатніх ресурсів держави, їх конкретне наповнення безпосередньо залежить від національного доходу країни та її політичного режиму. У разі обмеженості ресурсів і антидемократичного режиму позитивні права можуть гарантувати громадянам лише «рівність у злиднях», як це мало місце у переважній більшості так званих «соціалістичних» держав за часів тоталітарних режимів.

Деякі буржуазні держави не приєдналися до Міжнародного пакту про соціальні, економічні та культурні права. Вони керувалися переконанням, що зазначені в Пакті права не є суб'єктивними, тому що не можуть бути захищені в суді. Ці міркування не позбавлені сенсу, однак приєднання до Пакту створює зобов'язання для держави вдосконалювати внутрішнє законодавство і прагнути, щоб реально перетворитися на соціальну правову державу.

Основні права і свободи людини і громадянина розрізняють також за сферою їх реалізації в суспільному житті:

особисті (громадянські)

політичні

економічні

соціальні

культурні

екологічні

Усі вони закріплені в розділі II «Права, свободи і обов'язки людини і громадянина» Конституції України 1996 р.

Особисті (громадянські) права — це природні, основоположні, невід'ємні права людини, які мають здебільшого характер негативного права. Вони походять від природного права на життя і свободу, яке від народження має кожна

людина, і покликані гарантувати індивідуальну автономію і свободу, захищати особу від сваволі з боку держави та інших людей. Ці права дозволяють людині бути самою собою у відносинах з іншими людьми і державою.

До громадянських (особистих) прав зазвичай відносять можливості людини, необхідні для забезпечення її фізичної і морально-психологічної (духовної) індивідуальності. Відповідно до цього громадянські (особисті) права поділяють на фізичні і духовні. Фізичні права: на життя, особисту недоторканність, свободу пересувань, вибір місця проживання, безпечне довкілля, житло тощо. Духовні права: на ім'я, честь і гідність, на справедливий, незалежний і публічний суд (у Конституції України 1996 р. — це статті 27, 28, 29 та ін.).

У конституціях багатьох держав особисті (громадянські) права поєднують в одну групу з політичними правами. Підставою для цього служить переважно негативний характер обох, а також спрямованість обох видів цих прав на забезпечення свободи особи в її індивідуальних і суспільних проявах.

Політичні права — можливості (свободи) громадянина активно брати участь в управлінні державою та у громадському житті, впливати на діяльність різних державних органів, а також громадських організацій політичної спрямованості. Це - право обирати і бути обраним до представницьких органів державної влади і місцевого самоврядування, право створювати громадські об'єднання і брати участь у їх діяльності, свобода демонстрацій і зборів, право на інформацію, свобода слова, думок, у тому числі свобода преси, радіо, телебачення та ін. (у Конституції України 1996 р. — статті 38, 39, 40 та ін.).

Економічні права — можливості (свободи) людини і громадянина розпоряджатися предметами споживання і основними чинниками господарської діяльності: власністю і працею, проявляти підприємливість та ініціативу в реалізації своїх здібностей і придбанні засобів для існування, беручи участь у виробництві матеріальних та інших благ.

Аж до середини ХХ ст. найважливіші з цих прав — право на приватну власність, підприємницьку діяльність і вільне розпорядження робочою силою — зазвичай розглядали як фундаментальні, основоположні права особи та поєднували їх з правами особистими (громадянськими). У сучасних конституціях та інших нормативно-правових актах ці права частіше називають економічними і виділяють у відносно самостійну групу, яка є одного порядку з правами громадянськими (особистими), політичними.

Особливе місце серед економічних прав посідає право на приватну власність. У країнах Заходу, та й в Україні до жовтня 1917 р. (у конституційних документах гетьмана Павла Скоропадського — у 1918 р.), це право розглядалося як одне з найперших, основоположних прав людини, без якого неможливі громадянське суспільство та індивідуальна свобода. У соціалістичних державах із тоталітарним режимом це право взагалі відкидалося як свідчення класове обмеженого буржуазного підходу до прав людини.

Досвід тривалого існування усіх без винятку країн комуністичної орієнтації показав, що заборона приватної власності є протиприродною і, у кінцевому рахунку, підриває мотивацію сумлінної, ініціативної праці, породжує масове соціальне утриманство, безвідповідальність тощо. Людина, позбавлена умов для вияву підприємливості, потрапляє у тотальну залежність від влади, позбавляється усякої свободи та індивідуальності.

Водночас досвід історії свідчить про необхідність обмеження права приватної власності, як і майже будь-якого іншого права. Потреби економічного розвитку, зростання демократичного руху народних мас призвели до істотних змін у самому трактуванні приватної власності, до її соціалізації, до чітко вираженої її соціальної функції, ставленні під контроль демократичної держави.

Сьогодні мало хто наполягає на абсолютному характері приватної власності. У законодавстві ФРН, Франції, Італії та інших країн встановлюються допустимі межі приватної власності, говориться про її використання в інтересах суспільства. Введення такого роду обмежень аж ніяк не означає відкидання фундаментального характеру права приватної власності.

У Конституції України закріплено, що кожний має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Ніхто не може бути протиправне позбавлений права власності. Право власності є непорушним. Використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі (ст. 41).

Конституція України проголосила право кожного на підприємницьку діяльність, не заборонену законом (ст. 42). Обмежена лише підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Фіксує право приватної власності,

право підприємницької діяльності та інші економічні права, Конституція України підкреслює: «Власність зобов'язує. Власність не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству. Держава забезпечує ... соціальну спрямованість економіки».

Відповідно до Конституції України забезпечується не лише рівність усіх форм власності — державної, приватної, комунальної, але й їх рівний юридичний захист.

Соціальні права — можливості (свободи) особи та громадянина вільно розпоряджатися своєю робочою силою, використовувати її самостійно або за трудовим договором, тобто право на вільну працю (вибір виду діяльності, безпечні умови праці, гарантовані мінімальні розміри її оплати тощо), право на соціальне забезпечення, відпочинок, освіту, гідний рівень життя та ін.

Право на працю чітко проводить межу між так званими першим і другим поколіннями прав людини. До першого покоління прав належать права особисті (громадянські), політичні та економічні, які трактуються у дусі ліберальних свобод. Вони носять характер переважно негативного права.

Протягом майже двох століть конституції демократичних держав Заходу обмежувалися правами першого покоління. Життя показало недостатність такого підходу для створення кожній людині гідних умов існування, рівноправної участі в справах суспільства і держави.

У ХХ ст. під впливом робочого руху, соціалістичних (лівих і правих) партій, а також діяльності соціалістичних держав (у тому числі СРСР) було поставлене питання про поглиблення розуміння економічних прав, про соціальні та культурні права людини і громадянина. Найважливіші з них були включені до Загальної декларації прав людини і Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права. Стаття 11 Міжнародного пакту проголосила, що має бути забезпечене право кожної людини на достатній рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло.

Соціальні, культурні і деякі економічні права, що розуміються у позитивному значенні, визначають обов'язки держави забезпечити кожному нужденному мінімум засобів існування, соціальної заможності, тобто так звану соціальну безпеку, без якої неможливе підтримування людської гідності, нормальне задоволення первинних потреб і духовного розвитку (у Конституції України — статті 43, 45, 46, 48 та ін.).

Культурні права — можливості (свободи) збереження та розвитку національної самобутності людини, доступу до духовних досягнень людства, їх засвоєння, використання та

участі у подальшому їх розвитку. До них належать права на освіту; навчання рідною мовою; на використання вітчизняних і світових досягнень культури і мистецтва; на вільну наукову, технічну і художню творчість (у Конституції України — статті 53, 54).

Екологічні права — можливості (свободи) користуватися природним середовищем як природним середовищем проживання. Це — права на сприятливе довкілля, охорону здоров'я від його несприятливого впливу, відшкодування шкоди, завданої здоров'ю і майну екологічними правопорушеннями, на природокористування та ін.[6] Екологічні права є спорідненими з правом на життя.

Специфіка екологічних прав полягає у тому, що основою їх здійснення є об'єктивно існуюча екологічна система — навколишнє природне середовище. При цьому деякі екологічні права є природними правами, невід'ємними від життєдіяльності громадян, незалежно від їхнього правового закріплення. Такі права людини і громадянина реалізуються як об'єктивна необхідність і не потребують нормативно-правового оформлення.

Екологічному праву відповідає обов'язок уповноважених державних органів, підприємств, установ і організацій вживати заходів, спрямованих на оздоровлення навколишнього природного середовища, запобігання і зниження шкідливих для людини і навколишнього середовища наслідків.

Рівень безпечного навколишнього середовища (чисте, сприятливе, нешкідливе) у разі спору встановлюється проведенням екологічної експертизи. Громадянин має право брати участь у проведенні суспільної екологічної експертизи, розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, в обговоренні законопроектів, матеріалів з розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, що можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища.

Громадянин має право на одержання у встановленому порядку повної і достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища і його вплив на здоров'я населення. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена.

Конституція України закріплює екологічні права громадян у ст. 50: «Кожний має право на безпечне для життя і здоров'я

довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди».

Механізми захисту прав людини

Національні механізми захисту прав людини. Способи захисту прав і свобод людини діляться на адміністративні, судові та інші.

Адміністративні способи захисту

Згідно статті 33 Конституції, громадяни «мають право звертатися особисто, а також направляти індивідуальні або колективні звернення в державні органи і органи місцевого самоврядування». Це припускає, що громадянин може подати скаргу на дію посадової особи або державного органу у вищестоящий орган.

До адміністративних форм захисту прав людини також відноситься нагляд за дотриманням законів всіма органами виконавчої влади з боку Прокуратури. Нагляд за дотриманням прав і свобод людини і громадянина є особливим видом прокурорського нагляду.

Прокурорський нагляд в Україні може бути вельми дієвим способом захисту прав громадян від порушень з боку властей. Органи прокуратури зобов'язані приймати заходи по скаргах громадян, що містять зведення про порушення законів.

Судова форма захисту

Суд – це основний механізм захисту прав людини. Особливість даного способу захисту полягає в тому, що судді незалежні в своїй діяльності і підкоряються тільки закону. Ніхто не має права здійснювати тиск на суддів в якій би то не було формі.

Судову систему України складають: конституційні суди на чолі з Конституційним судом України і суди загальної юрисдикції на чолі з Верховним Судом України. Обов'язок розглядати звернення громадян покладений на кожен суд, що входить в судову систему країни.

Інші способи захисту

Також захист прав людини здійснюється через інститут Уповноваженого з прав людини, Комісії з прав людини, громадські організації. Інститут Уповноваженої з прав людини (омбудсмена) був закріплений Конституцією України в 1996 році. У класичному вигляді омбудсмен – це незалежна посадова особа, яка отримує скарги про дії державних чиновників, перевіряє їх і після перевірки дає рекомендації, що не мають

обов'язкової сили. Проте, завдяки впливовості і авторитетності інституту омбудсмена, ці рекомендації, в більшості випадків, виконуються. Інститут омбудсмена є важливим інструментом зміцнення пошани до прав людини і закону в демократичній державі.

Міжнародно-правові механізми захисту прав людини

До кінця ХХ століття дотримання прав людини стало турботою всієї світової спільноти. Права і свободи людини перестали вважати «внутрішньою справою» держави. Вони стали предметом міжнародного захисту.

Міжнародні процедури захисту прав людини включають: розгляд доповідей держав про виконання ними своїх зобов'язань в області забезпечення прав людини; розгляд претензій держав один до одного на порушення таких зобов'язань; розгляд скарг окремих осіб, груп або неурядових організацій на порушення прав людини.

Захист прав людини в системі ООН

У системі Організації Об'єднаних Націй створена розгалужена структура по контролю за дотриманням прав людини. Діє шість комітетів, що забезпечують контроль за дотриманням країнами договорів про права людини:

- Комітет з ліквідації расової дискримінації;
- Комітет з прав людини;
- Комітет з економічних, соціальних і культурних прав;
- Комітет проти тортур;
- Комітет з ліквідації дискримінації відносно жінок;
- Комітет з прав дитини.

Ці комітети можуть призвати уряди представити відповіді на ті або інші звинувачення і мають повноваження ухвалювати рішення, що містять критичні зауваження або рекомендації в адресу держав. Організація Об'єднаних Націй виробила різні методи по розслідуванню порушень прав людини і примушенню до ухвалення заходів по їх виправленню.

Експерти, відомі як спеціальні доповідачі або представники, здійснюють збір фактів, відвідують в'язниці, проводять опити потерпілих і виносять рекомендації відносно зміцнення пошани прав людини. Вони проводять розслідування ситуацій в конкретних країнах і готують тематичні дослідження по таких питаннях, як тортури, релігійна нетерпимість, расизм, торгівля дітьми і насильство відносно жінок. Щороку вони направляють тисячі екстрених телеграм урядам з проханнями про звільнення

ув'язнених, відміну смертних вироків або ухвалення інших найважливіших рішень.

Були створені робочі групи для вивчення таких питань, як насильницькі зникнення і довільне позбавлення волі. У їх доповідях освітлюють порушення прав людини з метою привернути увагу міжнародній громадськості. Програма Організації Об'єднаних Націй в області прав людини координується Верховним комісаром ООН з прав людини. Управління Верховного комісара з прав людини, що знаходиться в Женеві, обслуговує Комісію ООН з прав людини і багато договірних органів ООН з прав людини.

Європейський суд з прав людини

У структурі Ради Європи з 1959 року діє Європейський Суд з прав людини. Його місцезнаходження – Палац прав людини в Страсбурзі (Франція), де знаходиться і сама Рада Європи.

Європейський Суд покликаний забезпечувати дотримання норм Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод державами, що ратифікували дану Конвенцію. Європейський суд здійснює це завдання шляхом розгляду і дозволу конкретних справ. Справи приймаються до виробництва на основі індивідуальних скарг, поданих фізичною особою, групою осіб або неурядовою організацією. Можлива також подача скарги на порушення Конвенції державою – членом Ради Європи з боку іншої держави-члена.

Предметом скарги можуть бути тільки права, що гарантуються Конвенцією або її Протоколами. Перелік цих прав достатньо широкий, але в нім відсутні деякі права, відомі новітньому конституційному законодавству. Зокрема, Конституція України, охоплюючи всі ті права людини, про які говорить Конвенція, називає і деякі інші, наприклад, право на працю, право на соціальне забезпечення і ін. Ці права закріплені в іншій Конвенції Ради Європи – Європейській соціальній хартії, проте юрисдикція Європейського Суду заснована виключно на Конвенції про захист прав людини і основних свобод.

Для того, щоб скарга була прийнята до розгляду, заявником повинні бути вичерпані внутрідержавні судові засоби захисту свого права.

Європейський Суд не є вищою інстанцією по відношенню до судової системи держави – учасника Конвенції. Він не може відмінити рішення, винесене органом державної влади або національним судом, не має права давати розпорядження про ухвалення заходів, що мають юридичні наслідки. Суд розглядає тільки конкретні скарги з тим, щоб встановити, чи дійсно були допущені порушення вимог Конвенції. Проте, Суд має право

присудити «справедливе задоволення претензії» у вигляді фінансової компенсації матеріального збитку і моральної шкоди, а також відшкодування стороні всіх витрат. За всю багаторічну практику Європейського Суду не було зафіксовано жодного випадку невиконання державами – членами Ради Європи рішень Суду. Інше, згідно Статуту Ради Європи, може привести до припинення членства держави і, врешті-решт, відповідно до рішення Комітету міністрів – виключенню держави з складу Ради Європи.

Члени Ради Європи постійно коректують своє законодавство і адміністративну практику під впливом рішень Суду. Європейський Суд спонукає держави переглядати чинне законодавство і практику його застосування. Будь-яка країна, вступаючи відтепер в Раду Європи, повинна не тільки приєднатися до Європейської Конвенції, але і внести до свого законодавства необхідні зміни, які витікають з права, створюваного рішеннями Суду з прав людини.

2. ПРАВО НА ЗВЕРНЕННЯ

Громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення.

До рішень, дій (бездіяльності), які можуть бути оскаржені, належать такі у сфері управлінської діяльності, внаслідок яких:

- порушено права і законні інтереси чи свободи громадянина (групи громадян);
- створено перешкоди для здійснення громадянином його прав і законних інтересів чи свобод;
- незаконно покладено на громадянина які-небудь обов'язки або його незаконно притягнуто до відповідальності.

Вимоги до звернення

«Звернення адресуються органам... або посадовим особам, до повноважень яких належить вирішення порушених у зверненнях питань. У зверненні має бути зазначено:

- прізвище, ім'я, по-батькові,
- місце проживання громадянина,
- викладено суть порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги.

Звернення може бути усним (викладеним громадянином і записаним посадовою особою на особистому прийомі) чи письмовим, надісланим поштою або переданим громадянином до відповідного органу, установи особисто чи через уповноважену ним особу, якщо ці повноваження оформлені відповідно до чинного законодавства.

Письмове звернення повинно бути підписано заявником (заявниками) із зазначенням дати.

При підготовці звернення слід чітко сформулювати запитання, на які хочете отримати відповідь.

Доцільно, аби на зверненні була вказана назва: «скарга на бездіяльність сільського голови...»

Краще, аби звернення було письмове, навіть якщо ви прийшли на особистий прийом.

Звернення має бути передане особисто з реєстрацією у тому органі, до якого воно подається, або надіслане поштою з повідомленням про вручення.

Якщо звернення не приймають – надсилайте його поштою, рекомендованим листом з повідомленням про вручення.

Термін подання скарги

Закон України «Про звернення громадян», ст.17

Скарга на рішення, що оскаржувалось, може бути подана до органу або посадовій особі вищого рівня протягом одного року з моменту його прийняття, але не пізніше одного місяця з часу ознайомлення громадянина з прийнятим рішенням.

Скарги, подані з порушенням зазначеного терміну, не розглядаються.

Пропущений з поважної причини термін може бути поновлений органом чи посадовою особою, що розглядає скаргу.

Рішення вищого державного органу, який розглядав скаргу, в разі незгоди з ним громадянина може бути оскаржено до суду в термін, передбачений законодавством України.

Права громадян при розгляді заяви чи скарги

Закон України «Про звернення громадян», ст.18

- особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяву чи скаргу, та брати участь у перевірці поданої скарги чи заяви;
- ознайомитися з матеріалами перевірки;
- подавати додаткові матеріали або наполягати на їх запиті органом, який розглядає заяву чи скаргу;
- бути присутнім при розгляді заяви чи скарги;
- користуватися послугами адвоката або представника трудового колективу, організації, яка здійснює правозахисну функцію, оформивши це уповноваження у встановленому законом порядку;
- одержати письмову відповідь про результати розгляду заяви чи скарги;
- висловлювати усно або письмово вимогу щодо дотримання таємниці розгляду заяви чи скарги;
- вимагати відшкодування збитків, якщо вони стали результатом порушень встановленого порядку розгляду звернень.

Якщо ви хочете реалізувати свої права на право участі у перевірці, про це слід прямо вказати у своєму зверненні. Це

може стати вам у нагоді під час судового розгляду відписки, якщо ви таку отримаєте.

Термін розгляду звернень громадян

Закон України «Про звернення громадян», ст.20

Звернення розглядаються і вирішуються у термін не більше **одного місяця** від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, - невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання.

Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації або його заступник встановлюють необхідний термін для його розгляду, про що повідомляється особі, яка подала звернення. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати **сорока п'яти днів**.

На обґрунтовану письмову вимогу громадянина термін розгляду може бути скорочено від встановленого цією статтею терміну.

Якщо справа дійсно не терпить довгого очікування розгляду скарги, оскільки може привести до нових збитків, про це також має бути сказано у вашій скарзі, а якщо є документальні підстави ваших мотивів, то їх копії варто докласти. В цьому випадку посадовець буде уже більш уважно ставитись до вашої справи, оскільки з її змісту виходить, що скаржник розуміється у законодавстві і не зупиниться перед судовим розглядом справи.

Відшкодування збитків громадянину у зв'язку з порушенням вимог Закону «Про звернення громадян» при розгляді його скарги

Закон України «Про звернення громадян», ст.25

У разі задоволення скарги орган або посадова особа, які прийняли неправомірне рішення щодо звернення громадянина, відшкодовують йому завдані матеріальні збитки, пов'язані з поданням і розглядом скарги, обґрунтовані витрати, понесені у зв'язку з виїздом для розгляду скарги на вимогу відповідного органу, і втрачений за цей час заробіток. Спори про стягнення витрат розглядаються в судовому порядку.

Громадянину на його вимогу і в порядку, встановленому чинним законодавством, можуть бути відшкодовані моральні збитки, завдані неправомірними діями або рішеннями органу чи посадової особи при розгляді скарги. Розмір відшкодування

моральних (немайнових) збитків у грошовому виразі визначається судом.

Наразі реалізація цього права практично неможлива без рішення суду, тому слід підготуватись не тільки до судової тяганини, а й до тривалого спілкування з державними виконавцями. Адже, як правило, навіть маючи рішення суду на відшкодування завданих збитків, дуже складно домогтись його виконання, оскільки в бюджетах не закладаються необхідні кошти для відшкодування завданої особам шкоди.

3. ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ

Всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій.

Реалізація права на інформацію громадянами, юридичними особами і державою не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Кожному громадянину забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законами України.

Закон України «Про інформацію», ст.9

Право на інформацію забезпечується:

- обов'язком органів державної влади, а також органів місцевого і регіонального самоврядування інформувати про свою діяльність та прийняті рішення;
- створенням у державних органах спеціальних інформаційних служб або систем, що забезпечували б у встановленому порядку доступ до інформації;
- вільним доступом суб'єктів інформаційних відносин до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів;
- обмеження цього доступу зумовлюються лише специфікою цінностей та особливими умовами їх схоронності, що визначаються законодавством;
- створенням механізму здійснення права на інформацію;
- здійсненням державного контролю за додержанням законодавства про інформацію;
- встановленням відповідальності за порушення законодавства про інформацію.

Інформаційний запит щодо доступу до офіційних документів і запит щодо надання письмової або усної інформації

Закон України «Про інформацію», ст.32

Громадянин має право звернутися до державних органів і вимагати надання будь-якого офіційного документа, незалежно від того, стосується цей документ його особисто чи ні, крім випадків обмеження доступу, передбачених цим Законом.

Під інформаційним запитом (надалі - запитом) щодо доступу до офіційних документів у цьому Законі розуміється звернення з вимогою про надання можливості ознайомлення з офіційними документами. Запит може бути індивідуальним або колективним. Він подається у письмовій формі.

Громадяни України, державні органи, організації і об'єднання громадян (надалі - запитувачі) подають запит відповідному органу законодавчої, виконавчої та судової влади, його посадовим особам.

У запиті повинно бути зазначено прізвище, ім'я та по батькові запитувача, документ, письмова або усна інформація, що його цікавить, та адреса, за якою він бажає одержати відповідь.

Органи законодавчої, виконавчої та судової влади України, їх посадові особи зобов'язані надавати інформацію, що стосується їх діяльності, письмово, усно, по телефону чи використовуючи публічні виступи своїх посадових осіб.

Термін розгляду запиту щодо доступу до офіційних документів

Закон України «Про інформацію», ст.33

Термін вивчення запиту на предмет можливості його задоволення не повинен перевищувати десяти календарних днів.

Протягом вказаного терміну державна установа письмово доводить до відома запитувача, що його запит буде задоволено або що запитуваний документ не підлягає наданню для ознайомлення.

Задоволення запиту здійснюється протягом місяця, якщо інше не передбачено законом.

Аналогічний термін розгляду встановлюється і щодо запиту про надання письмової інформації.

Відмова та відстрочка задоволення запиту щодо доступу до офіційних документів

Закон України «Про інформацію», ст.33

Відмова в задоволенні запиту доводиться до відома запитувача у письмовій формі з роз'ясненням порядку оскарження прийнятого рішення. У відмові має бути зазначено:

- 1) посадову особу державної установи, яка відмовляє у задоволенні запиту;
- 2) дату відмови;
- 3) мотивовану підставу відмови.

Відстрочка задоволення запиту допускається в разі, якщо запитуваний документ не може бути наданий для ознайомлення у місячний термін. Повідомлення про відстрочку доводиться до відома запитувача у письмовій формі з роз'ясненням порядку оскарження прийнятого рішення.

У повідомленні про відстрочку має бути зазначено:

- посадову особу державної установи, яка відмовляє у задоволенні запиту у визначений місячний термін;
- дату надсилання або видачі повідомлення про відстрочку;
- причини, з яких запитуваний документ не може бути видано у встановлений цим Законом термін;
- термін, у який буде задоволено запит.

Відмова та відстрочка задоволення запиту щодо надання письмової інформації здійснюються в аналогічному порядку.

Оскарження відмови і відстрочки задоволення запиту щодо доступу до офіційних документів

Закон України «Про інформацію», ст.35

У разі відмови в наданні документа для ознайомлення або відстрочки задоволення запиту запитувач має право оскаржити відмову або відстрочку до органу вищого рівня.

Якщо на скаргу, подану до органу вищого рівня, дається негативна відповідь, запитувач має право оскаржити цю відмову до суду.

У разі, коли запитувач звернувся до суду, обов'язок доводити законність відмови чи відстрочки задоволення запиту покладається на відповідача - державну установу.

Якщо відмову або відстрочку визнано необґрунтованою, суд зобов'язує державну установу надати запитувачу змогу ознайомитися з офіційним документом і постановляє окрему ухвалу щодо посадових осіб, які відмовили заявнику.

Необґрунтована відмова у наданні змоги для ознайомлення з офіційними документами або порушення визначеного терміну її надання без поважних причин тягнуть за

собою дисциплінарну або іншу відповідальність посадових осіб державних установ у порядку, встановленому законами України.

Відповідальність за порушення законодавства про інформацію

Закон України «Про інформацію», ст.47

Відповідальність за порушення законодавства про інформацію несуть особи, винні у вчиненні таких порушень, як:

- необґрунтована відмова від надання відповідної інформації;
- надання інформації, що не відповідає дійсності;
- несвоєчасне надання інформації;
- навмисне приховування інформації;
- примушення до поширення або перешкоджання поширенню певної інформації, а також цензура;
- поширення відомостей, що не відповідають дійсності, ганьблять честь і гідність особи;
- безпідставна відмова від поширення певної інформації;
- використання і поширення інформації стосовно особистого життя громадянина без його згоди особою, яка є власником відповідної інформації внаслідок виконання своїх службових обов'язків;
- розголошення державної або іншої таємниці, що охороняється законом, особою, яка повинна охороняти цю таємницю;
- порушення порядку зберігання інформації;
- навмисне знищення інформації;
- необґрунтоване віднесення окремих видів інформації до категорії відомостей з обмеженим доступом;
- порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави.

Якщо у вашого терпіння та уміння вистачило пройти всі чи деякі етапи оскарження неправомірних дій, рішень чи бездіяльності органів чи посадових осіб і ви не добились бажаного для вас успіху, залишається суд.

Що стосується судового розгляду таких справ, то тут варто не сподіватись на свою обізнаність. По-перше, суди не дуже люблять виносити рішення, яке не на користь органу влади, по-друге, в суді іде змагання сторін. А кожен державний орган, з яким ви маєте спір, має у штаті юристів, які ходять по судах і які можуть у суді вам добряче зіпсувати настрій, показавши вашу юридичну невідповідність.

Благодійний фонд «Майбуття»

Для цих випадків краще скористатись послугами адвоката чи консультанта, що може бути вашим представником у суді, особливо коли ви подаєте позов/скаргу від юридичної особи.

Тут варто пам'ятати, що з 01 вересня 2005 року набув чинності Кодекс адміністративного судочинства, за яким оскарження дій, рішень чи бездіяльності владних органів чи їх посадових осіб має здійснюватись до адміністративного суду. Адміністративним судом першої інстанції визначено районні місцеві суди загальної юрисдикції.

4. ВИЗНАЧЕННЯ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ІНВАЛІДНОСТІ

Хто є інвалідом?

Згідно зі статтею 2 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, наслідком травм або з уродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності, до необхідності в соціальній допомозі і захисті.

Згідно з Інструкцією про встановлення груп інвалідності інвалідність – це соціальна недостатність (дезадаптація) внаслідок обмеження життєдіяльності людини, яка викликана порушенням здоров'я зі стійким розладом функцій організму, що призводить до необхідності соціального захисту і допомоги.

Як визначається інвалідність?

Згідно зі статтею 2 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” інвалідність як міра втрати здоров'я визначається шляхом експертного обстеження в органах медико-соціальної експертизи Міністерства охорони здоров'я України.

Згідно з Інструкцією про встановлення груп інвалідності інвалідність у повнолітніх осіб визначається шляхом експертного обстеження медико-соціальними експертними комісіями (МСЕК), підпорядкованими Республіканському в АР Крим, обласним та міським в містах Києві та Севастополі центрам (бюро) медико-соціальної експертизи.

Експертне обстеження медико-соціальними експертними комісіями (МСЕК) здійснюється відповідно до Положення про медико-соціальну експертизу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №83 від 22 лютого 1992 р. та Інструкції про встановлення груп інвалідності, затвердженої Наказом Міністерства охорони здоров'я України №183 від 07.04.2004 р (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства охорони здоров'я №565 від 23.11.2004).

Медико-соціальна експертиза повинна здійснюватись після повного та всебічного медичного обстеження, проведення необхідних досліджень, визначення клініко-функціонального діагнозу, соціально-психологічного стану, професійно-трудового прогнозу, отримання результатів відновного лікування, соціально-трудової реабілітації та інших даних, що

підтверджують стійкий або необоротний характер захворювання.

Після прийняття експертного рішення про групу інвалідності, визначення реабілітаційного потенціалу та реабілітаційного прогнозу складається індивідуальна програма реабілітації, де зазначаються конкретні заходи щодо реабілітації інваліда, передбачається їх послідовність, комплексність і терміни виконання, очікувані результати та критерії оцінки ефективності реабілітаційних заходів.

Залежно від ступеня обмеження життєдіяльності встановлюють I, II, III групу інвалідності, а також причини інвалідності: загальне захворювання; інвалідність з дитинства; трудове каліцтво; професійне захворювання; поранення, контузія, травма, каліцтво, захворювання, пов'язані із захистом Батьківщини; поранення, контузія, травма, каліцтво, захворювання, пов'язані з перебуванням у партизанському загоні; поранення, контузії або каліцтва, пов'язані з бойовими діями у період Великої Вітчизняної війни (або з наслідками бойових дій); поранення, контузія, травма, каліцтво, захворювання, отримані при виконанні обов'язків військової служби; захворювання, отримане в період проходження військової служби; поранення, контузія, травма, каліцтво, захворювання, отримані при виконанні інтернаціонального обов'язку; поранення, контузія, травма, каліцтво, захворювання, отримані при виконанні обов'язків військової служби під час ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, інших ядерних об'єктах та випробуваннях ядерної зброї; захворювання, травма, каліцтво, пов'язані з роботами під час ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС та інших ядерних об'єктах; захворювання, пов'язане з впливом аварії на Чорнобильській АЕС.

Переогляд інвалідів з нестійкими, зворотними морфологічними змінами та порушеннями функцій органів і систем організму з метою визначення ефективності відновного лікування та реабілітаційних заходів, стану здоров'я і ступеня соціальної адаптації проводиться через 1-3 роки.

5. ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Право на пенсію

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про пенсійне забезпечення» громадяни України мають право на державне пенсійне забезпечення по інвалідності.

Згідно зі статтею 8 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» громадяни України, які застраховані згідно із цим Законом та визнані інвалідами в установленому законодавством порядку і мають необхідний для призначення відповідного виду пенсії страховий стаж мають право на отримання пенсійних виплат.

Умови призначення пенсій по інвалідності

Згідно з пунктом 1 статті 30 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсії по інвалідності призначаються в разі настання інвалідності, що спричинила повну або часткову втрату працездатності внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства) за наявності страхового стажу, передбаченого статтею 32 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Згідно з пунктом 2 статті 30 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсія по інвалідності призначається незалежно від того, коли настала інвалідність: у період роботи, до влаштування на роботу чи після припинення роботи.

Згідно з пунктом 3 статті 30 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсія по інвалідності від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання призначається відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності".

Право на призначення дострокової пенсії за віком інвалідам по зору

Згідно з пунктом 3 прикінцевих положень Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» інваліди по зору I групи - сліпі та інваліди з дитинства I групи мають право на призначення дострокової пенсії за віком, але не раніше ніж за 10 років для чоловіків і за 15 років для жінок до досягнення пенсійного віку, передбаченого статтею 26 цього Закону, за наявності не менше 15 років страхового стажу в чоловіків і не менше 10 років страхового стажу в жінок.

Групи інвалідності

Згідно з пунктом 1 статті 31 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» залежно від ступеня втрати працездатності визначено три групи інвалідності.

Причина, група, час настання інвалідності, строк, на який встановлюється інвалідність, визначаються органом медико-соціальної експертизи згідно із законодавством.

Страховий стаж, необхідний для призначення пенсії по інвалідності

Згідно з пунктом 1 статті 32 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» особи, визнані інвалідами, мають право на пенсію по інвалідності за наявності такого страхового стажу на час настання інвалідності:

- до досягнення особою 23 років включно - 2 роки;
- від 24 років до досягнення особою 26 років включно - 3 роки;
- від 27 років до досягнення особою 31 року включно - 4 роки;
- для осіб 32 років і старших - 5 років.

Згідно з пунктом 2 статті 32 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» якщо інвалідність настала в період проходження строкової військової служби, то пенсія по інвалідності призначається особі незалежно від наявності страхового стажу.

Розмір пенсії по інвалідності

Згідно з пунктом 1 статті 33 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсія по інвалідності залежно від групи інвалідності призначається в таких розмірах: інвалідам I групи - 100 відсотків пенсії за віком; інвалідам II групи - 90 відсотків пенсії за віком; інвалідам III групи - 50 відсотків пенсії за віком, обчисленої відповідно до статті 27 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Згідно з пунктом 2 статті 32 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» за наявності у непрацюючих інвалідів II і III груп – у чоловіків 25, а у жінок - 20 років страхового стажу за їх вибором пенсія по інвалідності призначається в розмірі пенсії за віком, обчисленої відповідно до статті 27 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Згідно зі статтею 27 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» розмір пенсії за віком визначається за формулою:

$$П = 3п \times Кс, \text{ де:}$$

П - розмір пенсії, у гривнях;

Зп - заробітна плата (дохід) застрахованої особи, визначена відповідно до статті 40 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», з якої обчислюється пенсія, у гривнях;

Кс - коефіцієнт страхового стажу застрахованої особи, визначений відповідно до статті 25 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Згідно зі статтею 25 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» коефіцієнт страхового стажу, що застосовується для обчислення розміру пенсії, визначається із заокругленням до п'яти знаків після коми за формулою:

$$C_m \times C_v$$

$C_s = \frac{C_m \times C_v}{100\% \times 12}$, де:

$$100\% \times 12$$

C_s - коефіцієнт страхового стажу;

C_m - сума місяців страхового стажу;

C_v - визначена відповідно до цього Закону величина оцінки одного року страхового стажу (у відсотках). За період участі тільки в солідарній системі величина оцінки одного року страхового стажу дорівнює 1%, а за період участі в солідарній і накопичувальній системах пенсійного страхування - 0,8%.

Згідно зі статтею 24 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» страховим стажем називається період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та за який щомісяця сплачені страхові внески в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок.

До страхового стажу для обчислення розміру пенсії за віком, з якого обчислюється розмір пенсії по інвалідності, крім наявного страхового стажу, зараховується також на загальних підставах відповідно період з дня встановлення інвалідності до досягнення застрахованою особою віку, передбаченого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а саме чоловіками 60 років, жінками - 55 років.

Стаття 40 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» передбачає такий порядок визначення заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії:

1. Для обчислення пенсії враховується заробітна плата (дохід) за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу підряд до 1 липня 2000 року, незалежно від перерв, та за весь період страхового стажу починаючи з 1 липня 2000 року.

У разі якщо страховий стаж становить менший період, ніж передбачено абзацом першим цієї частини, враховується заробітна плата (дохід) за фактичний страховий стаж.

За вибором особи, яка звернулася за пенсією, з періоду, за який враховується заробітна плата (дохід) для обчислення пенсії, виключається період до 60 календарних місяців підряд за умови, що зазначений період становить не більше ніж 10 відсотків тривалості страхового стажу.

Для визначення розміру пенсії за віком відповідно до частини другої статті 27 цього Закону заробітна плата для обчислення частини пенсії за період страхового стажу до набрання чинності цим Законом визначається на умовах і в порядку, передбачених законодавством, що діяло раніше, а для обчислення частини пенсії за період страхового стажу після набрання чинності цим Законом - на умовах, передбачених абзацом першим цієї частини.

Заробітна плата (дохід) за період страхового стажу до 1 липня 2000 року враховується для обчислення пенсії на підставі документів про нараховану заробітну плату (дохід), виданих у порядку, встановленому законодавством, а за період страхового стажу починаючи з 1 липня 2000 року - за даними, що містяться в системі персоніфікованого обліку.

2. Заробітна плата (дохід) для обчислення пенсії визначається за формулою:

$$Зп = Зс \times (Ск : К), \text{ де:}$$

Зп - заробітна плата (дохід) застрахованої особи для обчислення пенсії, у гривнях;

Зс - середня заробітна плата працівників, зайнятих у галузях економіки України, за календарний рік, що передує року звернення за призначенням пенсії;

Ск - сума коефіцієнтів заробітної плати (доходу) за кожний місяць ($Кз_1 + Кз_2 + Кз_3 + \dots + Кз_n$);

К - кількість місяців страхового стажу, за які розраховано коефіцієнти заробітної плати (доходу) застрахованої особи.

У разі відсутності на момент призначення пенсії даних про середню заробітну плату працівників, зайнятих у галузях економіки України, за попередній рік для визначення заробітної плати (доходу) враховується наявна середня заробітна плата працівників, зайнятих у галузях економіки України, за місяці попереднього року з наступним перерахунком заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії після отримання даних про середню заробітну плату працівників, зайнятих у галузях

економіки України, за календарний рік, що передує року звернення за призначенням пенсії.

Коефіцієнт заробітної плати (доходу) застрахованої особи за кожний місяць страхового стажу, який враховується при обчисленні пенсії, визначається за формулою:

$$Kз = Зв : Зс, \text{ де:}$$

Кз - коефіцієнт заробітної плати (доходу) застрахованої особи;

Зв - сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, з якої сплачено страхові внески та яка відповідно до цього Закону враховується для обчислення пенсії за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу);

Зс - середня заробітна плата працівників, зайнятих у галузях економіки України, за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу).

Сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, яка відповідно до цього Закону враховується для обчислення пенсії за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу), визначається за формулою:

$$Зв = З + Зд, \text{ де:}$$

Зв - сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, яка відповідно до цього Закону враховується для обчислення пенсії за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу);

З - сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, з якої фактично сплачено страхові внески згідно з цим Законом за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу);

Зд - сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, розрахована виходячи із передбаченої частиною третьою статті 24 цього Закону доплати, за місяць, за який визначається коефіцієнт заробітної плати (доходу), і яка визначається за формулою:

$$Зд = \frac{Д}{Т} \times 100\%, \text{ де:}$$

Д - сума доплати, здійснена відповідно до частини третьої статті 24 цього Закону;

Т - розмір страхового внеску до солідарної системи у відповідному місяці.

У разі подання застрахованою особою для обчислення розміру пенсії даних про заробітну плату (дохід) за період до 1 січня 1992 року при визначенні коефіцієнта заробітної плати (доходу) середня заробітна плата за рік (квартал) у відповідному періоді вважається щомісячною середньою заробітною платою працівників, зайнятих у галузях економіки України, відповідного року (кварталу).

У разі відсутності на момент призначення пенсії даних про щомісячну середню заробітну плату працівників, зайнятих у галузях економіки України, за попередні місяці для визначення коефіцієнта заробітної плати (доходу) враховується щомісячна середня заробітна плата працівників, зайнятих у галузях економіки України, за наявний попередній місяць з наступним перерахунком коефіцієнта заробітної плати (доходу) після отримання даних про щомісячну середню заробітну плату працівників, зайнятих у галузях економіки України, за місяць (місяці), що передує зверненню за призначенням пенсії.

Період, на який призначається пенсія по інвалідності

Згідно зі статтею 34 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсія по інвалідності призначається на весь строк встановлення інвалідності. Інвалідам - чоловікам старше 60 років і жінкам старше 55 років пенсії по інвалідності призначаються довічно. Повторний огляд цих інвалідів провадиться тільки за їх заявою.

Строк виплати пенсії по інвалідності в разі зміни групи інвалідності або відновлення працездатності

Статтею 35 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» передбачено наступне:

1. У разі зміни групи інвалідності пенсія в новому розмірі виплачується з дня зміни групи інвалідності.

Якщо особа визнана інвалідом нижчої групи, пенсія виплачується за попередньою групою до кінця місяця, в якому змінено групу інвалідності.

У разі визнання особи, яка пройшла повторний огляд, здоровою пенсія виплачується до кінця місяця, по який встановлено інвалідність.

2. У разі якщо особа не з'явилася в органи медико-соціальної експертизи на повторний огляд у визначений для цього строк, виплата пенсії по інвалідності зупиняється з першого числа місяця, наступного за місяцем, у якому вона мала з'явитися на повторний огляд.

3. У разі якщо строк повторного огляду медико-соціальної експертизи інвалідом пропущено з поважних причин або в разі визнання його знову інвалідом виплата пенсії по інвалідності відновлюється з дня, з якого припинено виплату, до дня повторного огляду, але не більш як за три роки, якщо орган медико-соціальної експертизи визнає її за цей період інвалідом. При цьому якщо під час повторного огляду інваліда переведено на іншу групу інвалідності (вищу або нижчу), пенсія за зазначений період виплачується за попередньою групою інвалідності.

Якщо виплату пенсії інвалідові було припинено у зв'язку з відновленням здоров'я або якщо він не отримував пенсії внаслідок нез'явлення на повторний огляд без поважних причин, то в разі наступного визнання його інвалідом виплата раніше призначеної пенсії поновлюється з дня встановлення інвалідності знову за умови, що після припинення виплати пенсії минуло не більше п'яти років. Якщо минуло більше п'яти років, пенсія призначається знову на загальних підставах.

Органи медико-соціальної експертизи зобов'язані повідомляти територіальні органи Пенсійного фонду в порядку, встановленому законодавством, про результати повторного огляду осіб, яким призначена пенсія по інвалідності, та про нез'явлення цих осіб на зазначений огляд.

Пенсійне забезпечення наукових (науково-педагогічних) працівників, які є інвалідами

Згідно зі статтею 24 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» науковим (науково-педагогічним) працівникам, які стали інвалідами I, II, III групи внаслідок загального захворювання, у тому числі інвалідності з дитинства, призначається пенсія по інвалідності у розмірі пенсії наукового (науково-педагогічного) працівника незалежно від віку:

чоловікам - за наявності стажу роботи не менше 25 років, у тому числі стажу наукової роботи не менше 20 років;

жінкам - за наявності стажу роботи не менше 20 років, у тому числі стажу наукової роботи не менше 15 років.

Детальніше про розмір пенсії та порядок її призначення читайте у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію

Згідно з пунктом 1 статті 32 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» інвалід мають право на пенсію по інвалідності за наявності певного страхового стажу. Ті ж інваліди, які не мають права на пенсію мають право на щомісячну державну соціальну допомогу.

Згідно зі статтею 6 Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» та пункту 8 Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам і державної соціальної допомоги на догляд розмір державної соціальної допомоги встановлюється виходячи з розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність:

інвалідам I групи – 100 відсотків;

інвалідам II групи – 80 відсотків;

інвалідам III групи – 60 відсотків.

Згідно з пунктом 4 статті 18 Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» та пункту 6 Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам і державної соціальної допомоги на догляд інваліди, які одержують пенсію або державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам за своїм бажанням можуть звернутися за призначенням державної соціальної допомоги відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» замість пенсії чи державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам.

Державна соціальна допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» право на державну соціальну допомогу мають інваліди з дитинства і діти-інваліди віком до 18 років.

Інвалідам з дитинства, які мають одночасно право на державну соціальну допомогу і пенсію, призначається державна соціальна допомога або пенсія за їх вибором.

Перелік медичних показань, що дають право на одержання державної соціальної допомоги на дітей-інвалідів віком до 18 років, визначається у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Постановою Кабінету Міністрів України №889 від 26 липня 2001 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ №279 від 13.04.2005) «Про порядок затвердження переліку медичних показань, що дають право на одержання державної соціальної допомоги на дітей-інвалідів віком до 18 років» встановлюється наступний порядок затвердження переліку медичних показань, що дають право на одержання державної соціальної допомоги на дітей-інвалідів віком до 18 років:

перелік медичних показань, що дають право на одержання державної соціальної допомоги на дітей-інвалідів віком до 18 років, затверджує Міністерство охорони здоров'я разом з Міністерством праці та соціальної політики і Міністерством фінансів.

Міністерство охорони здоров'я разом з Міністерством праці та соціальної політики і Міністерством фінансів видало спільний наказ №454/471/516 від 08.11.2001 «Про затвердження Переліку медичних показань, що дають право на одержання державної соціальної допомоги на дітей-інвалідів віком до 16 років».

Згідно зі статтею 2 Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» із змінами, внесеними згідно із Законом №2457-IV від 03.03.2005 державна соціальна допомога призначається у таких розмірах:

інвалідам з дитинства I групи - 100 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

інвалідам з дитинства II групи - 80 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

інвалідам з дитинства III групи - 60 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

на дітей-інвалідів віком до 18 років - 70 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Надбавка на догляд за інвалідами з дитинства та дітьми-інвалідами

Інвалідам з дитинства I групи встановлюється надбавка на догляд за ними в розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Одиноким інвалідам з дитинства II і III груп, які за висновком медико-соціальної експертної комісії потребують постійного стороннього догляду, встановлюється надбавка на догляд за ними в розмірі 15 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Надбавка на догляд за дитиною-інвалідом устанавлюється в розмірі: на дитину-інваліда віком до 6 років - 50 відсотків прожиткового мінімуму для дітей віком до 6 років, на дитину-інваліда віком від 6 до 18 років - 50 відсотків прожиткового мінімуму для дітей віком від 6 до 18 років.

Надбавка на догляд за дитиною-інвалідом віком до 18 років призначається одному з батьків, усиновителів, опікуну, піклувальнику, які не працюють і фактично здійснюють догляд за дитиною-інвалідом. Одинокій матері (одинокому батьку) надбавка на догляд за дитиною-інвалідом призначається незалежно від факту роботи.

Призначення інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам пенсії у зв'язку з втратою годувальника

Згідно з частиною 2 статті 36 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається дітям (у тому числі діти, які народилися до спливу 10 місяців з дня смерті годувальника) померлого годувальника, які не досягли 18 років або старші цього віку, якщо вони стали інвалідами до досягнення 18 років.

Згідно з частиною 1 статті 36 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсія призначається за наявності в годувальник на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по інвалідності, а в разі смерті пенсіонера або осіб, зазначених у частині другій статті 32 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», - незалежно від тривалості страхового стажу.

Згідно з частиною 1 статті 37 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається в розмірі: на одного непрацездатного члена сім'ї - 50 відсотків пенсії за віком померлого годувальника; на двох та більше непрацездатних членів сім'ї - 100 відсотків пенсії за віком померлого годувальника, що розподіляється між ними рівними частками.

Водночас, відповідно до частини четвертої статті 1 ЗУ «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам», якщо інвалід з дитинства або дитина-інвалід має право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника і державну соціальну допомогу відповідно до ЗУ «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам», ці виплати призначаються одночасно.

Відповідно до частини 1 статті 45 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається з дня, що настає за днем смерті годувальника, якщо звернення про призначення такого виду пенсії надійшло протягом 12 місяців з дня смерті годувальника. Якщо звернення надійшло пізніше, то пенсія призначається з дня звернення за пенсією.

Для призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника необхідно мати наступні документи: паспорт, свідоцтво про народження, трудову книжку померлого годувальника та інші документи, які будуть необхідні спеціалістам Пенсійного фонду України.

Надання одноразової матеріальної допомоги інвалідам

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 14 березня 2007 р. N 444, якою затверджено Порядок використання у 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті для надання одноразової матеріальної допомоги інвалідам.

Одноразова матеріальна допомога інвалідам (далі - допомога) надається інвалідам та дітям-інвалідам на підставі особистої заяви або заяви одного з батьків, опікуна чи піклувальника (законного представника), поданої до управління праці та соціального захисту населення районної, районної у м. Києві та Севастополі держадміністрації, структурного підрозділу з питань праці та соціального захисту населення виконавчого органу міської, районної у місті ради (далі – районні органи соціального захисту), якщо розмір пенсії або державної соціальної допомоги, призначеної замість пенсії, інваліда та дитини-інваліда у місяці, що передує місяцю звернення, не перевищує суми двох прожиткових мінімумів для відповідної категорії населення.

До заяви додаються копії паспорта інваліда, свідоцтва про народження дитини-інваліда (у разі потреби - копії паспорта законного представника та документа, що підтверджує його повноваження), висновку медико-соціальної експертної комісії або лікувально-консультативної комісії лікувально-профілактичного закладу (для дітей-інвалідів) про встановлення інвалідності, завірених районними органами соціального захисту.

Допомога надається один раз на рік у розмірі, що не перевищує встановленого законом прожиткового мінімуму для осіб, що втратили працездатність, на день звернення за допомогою. Рішення про надання допомоги та її розмір приймається керівником відповідного органу соціального захисту за місцем фактичного проживання інваліда та дитини-інваліда (далі - інвалід) з урахуванням акта обстеження матеріально-побутових умов його проживання та підстав звернення за наданням допомоги.

6. ПІЛЬГИ НА ТРАНСПОРТ

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №555 від 16 серпня 1994 р. для інвалідів було введено безплатний проїзд на міському пасажирському транспорті загального користування (крім таксі) та приміських маршрутах.

Згідно зі статтею 38-1 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” (стаття з’явилася у законі 15 червня 2004 р.) інваліди першої і другої груп по зору, діти-інваліди та особи, які супроводжують інвалідів першої групи по зору або дітей-інвалідів (не більше одного супроводжуючого) при транспортному обслуговуванні користуються такими пільгами:

Вид транспорту	Пільга
Повітряний	50% з 1 жовтня по 15 травня
Залізничний	50% з 1 жовтня по 15 травня
Річковий	50% з 1 жовтня по 15 травня
Автомобільний	50% з 1 жовтня по 15 травня
Приміський	БЕЗКОШТОВНО
Міський (всі види і метро)	БЕЗКОШТОВНО

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про автомобільний транспорт» до приміських належать перевезення за маршрутами завдовжки до 50 кілометрів незалежно від адміністративно-територіального поділу, крім міських маршрутів.

Згідно з Порядком обслуговування громадян залізничним транспортом приміська зона для залізничних перевезень встановлюється управліннями залізниць за погодженням з обласними, Київською і Севастопольською міськими державними адміністраціями.

Згідно зі статтею 38-1 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” пільгове перевезення інвалідів здійснюють усі підприємства транспорту незалежно від форми власності та підпорядкування відповідно до Закону України "Про транспорт".

Стаття 12 Закону України "Про транспорт" зобов'язує транспортні підприємства забезпечувати права на пільги громадян щодо користування транспортом.

Згідно з пунктом 31 Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту (правила затверджені постановою КМУ від 18 лютого 1997 р. № 176 у редакції постанови від 29 січня 2003 р. № 141) пасажирський перевізник зобов'язаний здійснювати перевезення громадян, яким законодавством надано пільги щодо плати за проїзд.

Згідно з пунктом 5 статті 4 Закону України «Про міський електричний транспорт» і статті 36 Закону України «Про автомобільний транспорт» перевізник не вправі відмовлятися

від пільгових перевезень, крім випадків, передбачених законами.

Згідно з пунктом 21 Порядку обслуговування громадян залізничним транспортом оформлення пільгових та безплатних проїзних документів здійснюється по пред'явленні документів, що підтверджують відповідне право.

Згідно з пунктом 3 статті 4 Закону України «Про міський електричний транспорт», пункту 26 Правил надання послуг міським електричним транспортом (правила затверджені постановою КМУ від 23 грудня 2004 р. №1735), статтею 38 Закону України «Про автомобільний транспорт» і пункту 26 Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту право на користування транспортними послугами надає посвідчення, що дає право на пільговий проїзд згідно із законодавством.

Зручності для інвалідів при користуванні транспортом

Згідно зі статтею 37 Закону України «Про автомобільний транспорт» і пункту 28 Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту інваліди мають право позачергового входу в автобус і на місце для сидіння, яке їм відводиться у передній частині салону автобуса.

7. МАТЕРІАЛЬНЕ, ТЕХНІЧНЕ І МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВАЛІДІВ

Види матеріального, соціально-побутового і медичного забезпечення інвалідів

Згідно зі статтею 36 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” матеріальне, соціально-побутове і медичне забезпечення інвалідів здійснюється у вигляді грошових виплат (пенсій, допомог, одноразових виплат), забезпечення медикаментами, технічними й іншими засобами, включаючи друковані видання із спеціальним шрифтом, звукопідсилюючу апаратуру та аналізатори, а також шляхом надання послуг по медичній, соціальній, трудовій і професійній реабілітації, побутовому та торговельному обслуговуванню.

На виконання статті 36 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” Міністерством праці та соціальної політики України було видано Наказ № 331 від 08.12.2003 р. (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства праці та соціальної політики № 11 від 21.01.2005) «Про затвердження Інструкції про порядок забезпечення населення України технічними засобами реабілітації». Інструкція визначає порядок забезпечення інвалідів по зору протезами очей.

Визначення видів необхідної допомоги і кошти за рахунок яких вона подається

Згідно зі статтею 37 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” види необхідної матеріальної, соціально-побутової і медичної допомоги інвалідам визначаються органами медико-соціальної експертизи в індивідуальній програмі реабілітації. Допомога подається за рахунок коштів фонду соціального захисту інвалідів.

Надання послуг з соціально-побутового і медичного обслуговування, технічних та інших засобів

Згідно зі статтею 38 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” послуги з соціально-побутового і медичного обслуговування, технічні та інші засоби (індивідуальні пристрої, протези очей, окуляри, мобільні телефони та факси для письмового спілкування, тощо)

надаються інвалідам та дітям-інвалідам безплатно або на пільгових умовах за наявності відповідного медичного висновку.

Інваліди, які отримують пенсію, що не перевищує мінімального розміру пенсії, або державну соціальну допомогу, призначену замість пенсії, діти-інваліди мають право на безплатне придбання лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування.

Інваліди першої і другої груп мають право при амбулаторному лікуванні на придбання лікарських засобів за рецептами лікарів з оплатою 50 відсотків їх вартості.

Інваліди і діти-інваліди за наявності медичних показань мають право на безплатне забезпечення санаторно-курортними путівками.

Порядок забезпечення інвалідів і дітей-інвалідів лікарськими, технічними та іншими засобами, санаторно-курортними путівками визначає Кабінет Міністрів України.

Засоби реабілітації інвалідів по зору

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 983 від 7 червня 1999 р. (Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №1918 від 28.12.2000, №1433 від 26.09.2002) засобами реабілітації інвалідів по зору визнано:

спеціальні магнітофони, годинники, палиці, літературу із шрифтом Брайля, електронні брайлівські дисплеї, електронні записні книжки з брайлівським і мовним виводом, брайлівські принтери, телевізійні збільшувальні прилади, брайлівські механічні друкарські машинки, комплекси цифрового запису і тиражування касетних (озвучених) книг, комплекси для друкування продукції шрифтом Брайля, комплекси для друкування продукції укрупненим шрифтом, комплекси для друкування продукції рельєфно-графічним способом, комп'ютерні тифлокомплекси, комп'ютери і адаптивне програмне забезпечення.

Міністерству фінансів, тією ж постановою доручено, під час формування проектів державного бюджету на наступні роки передбачати Міністерству праці та соціальної політики і Фонду соціального захисту інвалідів кошти на зазначену мету згідно з розрахунками, поданими Міністерством.

Грошові компенсації інвалідам при самостійному придбанні засобу реабілітації або оплаті реабілітаційної послуги

Згідно зі статтею 27 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» грошові компенсації інвалідам, на дітей-інвалідів при реалізації індивідуальних програм реабілітації інвалідів виплачуються у випадках, коли передбачений індивідуальною програмою реабілітації інваліда і Державною типовою програмою реабілітації інвалідів засіб або послуга реабілітації, які повинні бути надані інваліду, дитині-інваліду безоплатно, не можуть бути надані чи якщо інвалід (законний представник дитини-інваліда) придбав відповідний засіб або оплатив послугу за власний рахунок.

Зазначені грошові компенсації призначають і виплачують органи праці та соціального захисту населення з урахуванням дотримання інвалідом індивідуальної програми реабілітації інваліда.

Розміри грошових компенсацій інвалідам, на дітей-інвалідів визначаються відповідно до вартості технічних та інших засобів та/або послуг реабілітації, виробів медичного призначення, які повинні бути надані інваліду, дитині-інваліду безоплатно або на пільгових умовах згідно з Державною типовою програмою реабілітації інвалідів.

Порядок виплати і розміри грошових компенсацій на послуги з реконструктивної хірургії та ендопротезування, технічні та інші засоби реабілітації, вироби медичного призначення, послуги з реабілітації, професійної освіти при реалізації індивідуальних програм реабілітації інвалідів визначаються Кабінетом Міністрів України.

Забезпечення санаторно-курортними путівками

Згідно з пунктом 2 Порядку забезпечення санаторно-курортними путівками деяких категорій громадян органами праці та соціального захисту населення органи праці та соціально захисту населення забезпечують за рахунок коштів державного бюджету безплатними путівками до санаторно-курортних закладів інвалідів всіх категорій. Згідно пункту 3 Порядку забезпечення санаторно-курортними путівками деяких категорій громадян особи повинні перебувати на обліку в органах праці та соціального захисту населення для санаторно-курортного лікування і одержувати пенсію в органах Пенсійного фонду

України або державну соціальну допомогу, призначену замість пенсії, в органах праці та соціального захисту населення.

Органи охорони здоров'я забезпечують санаторно-курортними путівками - інвалідів, ветеранів війни із захворюванням на туберкульоз та дітей-інвалідів до досягнення 18-річного віку (згідно з медичними показаннями за наявності відповідних профільних санаторно-курортних бюджетних закладів).

Путівки видаються відповідно до медичних рекомендацій з урахуванням пільг, передбачених законодавством для конкретної категорії осіб, в порядку черговості у міру надходження путівок. Для одержання путівки подається заява та медична довідка лікувальної установи за формою N 070/о.

Інваліди загального захворювання та інваліди з дитинства забезпечуються путівками в порядку черговості в міру надходження путівок.

Путівками без лікування (крім санаторіїв, що належать до сфери управління Мінпраці) забезпечуються особи, що супроводжують інвалідів I групи (за винятком інвалідів з наслідками травм і захворюваннями хребта та спинного мозку), яким за висновком лікувально-профілактичного закладу необхідна постійна стороння допомога. Якщо інвалід I групи здатний обслуговувати себе самостійно, видається довідка про це лікувально-профілактичного закладу.

8. ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ

Пільгове користування радіотрансляційною точкою

Згідно зі статтею 35 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” інвалідам першої, другої груп по зору надається право безплатного користування радіотрансляційною точкою.

Забезпечення інвалідів спеціальною літературою, звуковою продукцією

Згідно зі статтею 35 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” держава здійснює підтримку засобів масової інформації, видавництв, підприємств та організацій, які випускають спеціальну літературу, звуковою продукцію для інвалідів.

9. ПОЛІПШЕННЯ ЖИТЛОВИХ УМОВ

Згідно зі статтею 29 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” інваліди та сім'ї, в яких є діти-інваліди, мають переважне право на поліпшення житлових умов в порядку, передбаченому чинним законодавством.

Основні права інвалідів при проведенні реабілітації

Згідно зі статтею 31 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» при здійсненні реабілітаційних заходів інваліди мають право на:

поважливе і гуманне ставлення з боку працівників реабілітаційних установ;

вибір виду реабілітації і реабілітаційної установи;

отримання інформації про свої права, обов'язки, умови та форми здійснення реабілітаційних заходів;

відмову від реабілітаційних заходів;

конфіденційність інформації особистого характеру, в тому числі стосовно особливостей і характеру ураження здоров'я;

захист своїх прав і законних інтересів, у тому числі в судовому порядку.

10. ЗВ'ЯЗОК ТА ЗАСОБИ СПІЛКУВАННЯ

Забезпечення засобами спілкування

Згідно зі статтею 35 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” інваліди забезпечуються засобами спілкування, що полегшують їх взаємодію між собою та з іншими категоріями населення. Порядок і умови такого забезпечення передбачаються місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування за участю громадських організацій інвалідів.

Позачергове і пільгове встановлення квартирних телефонів

Згідно зі статтею 35 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” інваліди першої та другої груп мають право на позачергове і пільгове встановлення квартирних телефонів за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів. Порядок і умови встановлення телефонів інвалідам визначаються Кабінетом Міністрів України з урахуванням пропозицій всеукраїнських громадських організацій інвалідів.

Згідно з пунктом 20 Правил користування місцевим телефонним зв'язком (правила затверджені постановою КМУ №385 від 22 квітня 1997 р.) черга громадян, які мають пільги на встановлення квартирних телефонів, у межах зазначених груп (позачергове, першочергове, переважне право) визначається датою подання документів, якими ці пільги засвідчені.

Пільги при використанні послуг місцевого телефонного електрозв'язку з квартирних телефонів

Згідно зі статтею 35 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” інвалідам першої, другої груп і сім'ям, у складі яких є два або більше інвалідів, оплата послуг електрозв'язку за місцеві телефонні розмови з квартирних телефонів за почасовим (похвилинним, посекундним) обліком їх тривалості встановлюється тільки за їх згодою.

Згідно з пунктом 55 Правил користування місцевим телефонним зв'язком (правила затверджені постановою КМУ №385 від 22 квітня 1997 р.) пільги щодо абонентної плати за користування квартирним телефоном і почасової оплати

місцевих розмов надаються за умови переоформлення договору на особу, яка має право на пільги, з дня її звернення.

Врахування можливості використання інвалідами засобів зв'язку

Згідно зі статтею 35 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” при розробці, виробництві та встановленні засобів зв'язку та інформації враховуються можливості їх використання інвалідами.

ПОШТОВИЙ ЗВ'ЯЗОК

Згідно з пунктом 101 Правил надання послуг поштового зв'язку у межах України секограми, у тому числі міжнародні, за винятком тих, що пересилаються повітряним видом транспорту пересилаються безоплатно.

Згідно з пунктом 3 Правил надання послуг поштового зв'язку до секограм відносяться поштові відправлення, що приймається для пересилання у відкритому вигляді з вкладенням письмових повідомлень, написаних секографічним способом, друкованих видань для сліпих, кліше із знаками секографії, а також звукових записів та спеціального паперу, призначеного виключно для сліпих.

Згідно з пунктом 16 Правил надання послуг поштового зв'язку гранична маса секограм 7 кілограмів. Розмір в упаковці завдовжки до 1500 мм., якщо вкладення не можна перегинати (карти, схеми тощо) мінімальний: 100 мм. - в одному вимірі та не менш як 50 мм. - в іншому вимірі (будь-якої мінімальної товщини), а згорнутих трубкою: 100 - завдовжки і 50 - у діаметрі.

11. ВІЛЬНИЙ ДОСТУП І КОРИСТУВАННЯ ТА ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ

Вільний доступ і користування культурно-видовищними закладами і спортивними спорудами

Згідно зі статтею 34 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” місцеві органи державної влади зобов'язані забезпечувати інвалідам необхідні умови для вільного доступу і користування культурно-видовищними закладами і спортивними спорудами, для занять фізкультурою і спортом, а також забезпечувати надання спеціального спортивного інвентаря.

Інваліди користуються переліченими послугами безплатно або на пільгових умовах згідно з рішеннями органів місцевого самоврядування за участю громадських організацій інвалідів.

Вільне пересування та безперешкодний доступ до об'єктів і споруд

Вільне пересування та безперешкодний доступ до об'єктів і споруд найголовніше для сліпого, який пересувається містом без супроводжувача. Але на жаль, якщо норми діючого законодавства і виконуються, то потреби сліпих у вільному та безперешкодному пересуванні ніхто не враховує.

Згідно зі статтею 26 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” органи державної влади, підприємства (об'єднання), установи і організації (незалежно від форм власності і господарювання) зобов'язані створювати умови для безперешкодного доступу інвалідів до жилих, громадських і виробничих будинків, споруд, громадського транспорту, для вільного пересування в населених пунктах.

Згідно зі статтею 27 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” планування і забудова населених пунктів, формування жилих районів, розробка проектних рішень, будівництво і реконструкція будинків, споруд та їх комплексів без пристосування для використання інвалідами не допускається.

У тих випадках, коли з об'єктивних причин неможливо пристосувати для інвалідів діючі об'єкти, за рішенням органів місцевого самоврядування за участю відповідних підприємств (об'єднань), установ і організацій створюються інші сприятливі умови життєдіяльності інвалідів, зокрема, будівництво спеціальних об'єктів.

12. ОСВІТА ІНВАЛІДІВ

Згідно зі статтею 21 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” держава гарантує інвалідам дошкільне виховання, здобуття освіти на рівні, що відповідає їх здібностям і можливостям.

Дошкільне виховання, навчання інвалідів здійснюється в загальних або спеціальних дошкільних та навчальних закладах.

Професійна підготовка або перепідготовка інвалідів здійснюється з урахуванням медичних показань і протипоказань для наступної трудової діяльності. Вибір форм і методів професійної підготовки провадиться згідно з висновками медико-соціальної експертизи.

При навчанні, професійній підготовці або перепідготовці інвалідів поряд із загальними допускається застосування альтернативних форм навчання.

Обдаровані діти-інваліди мають право на безплатне навчання музики, образотворчого, художньо-прикладного мистецтва у загальних навчальних закладах або спеціальних позашкільних навчальних закладах.

У разі складення вступних іспитів (вступних випробувань) з позитивним результатом до вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації зараховуються поза конкурсом діти-інваліди та інваліди першої і другої груп, яким не протипоказане навчання за обраною спеціальністю, до професійно-технічних навчальних закладів - діти-інваліди та інваліди, яким не протипоказане навчання за обраною професією (спеціальністю) та спеціалізацією.

Згідно зі статтею 22 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” за інших рівних умов переважне право на зарахування до вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації та професійно-технічних навчальних закладів мають інваліди та діти з малозабезпечених сімей, у яких:

- обидва батьки є інвалідами;
- один з батьків - інвалід, а інший помер;
- одинок матір з числа інвалідів;
- батько - інвалід, який виховує дитину без матері.

Під час навчання зазначеним категоріям громадян стипендія та призначена пенсія (державна соціальна допомога інвалідам з дитинства і дітям-інвалідам) виплачуються в повному розмірі.

13. ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ, ПРАЦЯ ТА ВІДПУСТКИ

Працевлаштування після здобуття освіти

Згідно зі статтею 24 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” після закінчення навчального закладу інвалідам надається право вибору місця роботи з наявних варіантів або надається за їх бажанням право вільного працевлаштування.

При відмові у прийнятті на роботу, ненаданні роботи за спеціальністю інваліду, направленому за розподілом після закінчення навчального закладу, або при недодержанні інших умов трудового договору і законодавства про працю адміністрація підприємства (об'єднання), установи і організації відшкодовує витрати на його проїзд до місця роботи і назад до місця постійного проживання, а також витрати на проїзд супровідника, якщо він є необхідним.

Працевлаштування

Згідно зі статтею 17 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» з метою реалізації творчих і виробничих здібностей інвалідів та з урахуванням індивідуальних програм реабілітації їм забезпечується право працювати на підприємствах, в установах, організаціях, а також займатися підприємницькою та іншою трудовою діяльністю, яка не заборонена законом.

Підприємства, установи і організації за рахунок коштів Фонду соціальної захищеності інвалідів або за рішенням місцевої ради за рахунок своїх коштів, у разі необхідності, створюють спеціальні робочі місця для працевлаштування інвалідів, здійснюючи для цього адаптацію основного і додаткового обладнання, технічного оснащення і пристосування тощо з урахуванням обмежених можливостей інваліда.

Відмова в укладенні трудового договору або в просуванні по службі, звільнення за ініціативою адміністрації, переведення інваліда на іншу роботу без його згоди з мотивів інвалідності не допускається, за винятком випадків, коли за висновком медико-соціальної експертизи стан його здоров'я перешкоджає виконанню професійних обов'язків, загрожує здоров'ю і безпеці праці інших осіб, або продовження трудової діяльності чи зміна її характеру та обсягу загрожує погіршенню здоров'я інвалідів.

Згідно зі статтею 18 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» забезпечення прав інвалідів на працевлаштування та оплачувану роботу, в тому числі з умовою про виконання роботи вдома, здійснюється

шляхом їх безпосереднього звернення до підприємств, установ, організацій чи до державної служби зайнятості.

Підбір робочого місця здійснюється переважно на підприємстві, де настала інвалідність, з урахуванням побажань інваліда, наявних у нього професійних навичок і знань, а також рекомендацій медико-соціальної експертизи.

Підприємства, установи, організації, фізичні особи, які використовують найману працю, зобов'язані виділяти та створювати робочі місця для працевлаштування інвалідів, у тому числі спеціальні робочі місця, створювати для них умови праці з урахуванням індивідуальних програм реабілітації і забезпечувати інші соціально-економічні гарантії, передбачені чинним законодавством, надавати державній службі зайнятості інформацію, необхідну для організації працевлаштування інвалідів, і звітувати Фонду соціального захисту інвалідів про зайнятість та працевлаштування інвалідів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Інвалідам, які не мають змоги працювати на підприємствах, в установах, організаціях, державна служба зайнятості сприяє у працевлаштуванні з умовою про виконання роботи вдома.

Інваліди можуть залучатися до оплачуваних громадських робіт за їх згодою.

Згідно з частиною 5 пункту 1 статті 7 Закону України №803-XII від 01.03.1991 р. «Про зайнятість населення» працевлаштування інвалідів здійснюється відповідно до рекомендацій МСЕК, наявних у інваліда кваліфікації і знань, з урахуванням його побажань.

Згідно з пунктом «е» пункту 1 статті 5 Закону України №803-XII від 01.03.1991 р. «Про зайнятість населення» держава забезпечує надання додаткових гарантій щодо працевлаштування інвалідів, які не досягли пенсійного віку.

Згідно зі статтею 26 Кодексу законів про працю України для інвалідів випробування не встановлюється при прийнятті на роботу.

Реєстрація інвалідів у Державній службі зайнятості

Згідно зі статтею 2 Закону України №803-XII від 01.03.1991 р. «Про зайнятість населення» з змінами внесеними Законом України №3483-IV від 23.02.2006 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо реалізації інвалідами права на трудову зайнятість» безробітними визнаються інваліди, які не досягли пенсійного віку, не працюють та зареєстровані як такі, що шукають роботу.

Статтею 18-1 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» передбачено, що Інвалід, який не досяг пенсійного віку, не працює, але бажає працювати, має право бути зареєстрованим у державній службі зайнятості як безробітний.

Рішення про визнання інваліда безробітним і взяття його на облік для працевлаштування приймається центром зайнятості за місцем проживання інваліда на підставі поданих ним рекомендації МСЕК та інших передбачених законодавством документів.

Державна служба зайнятості здійснює пошук підходящої роботи відповідно до рекомендацій МСЕК, наявних у інваліда кваліфікації та знань, з урахуванням його побажань.

Державна служба зайнятості може за рахунок Фонду соціального захисту інвалідів надавати дотацію роботодавцям на створення спеціальних робочих місць для інвалідів, зареєстрованих у державній службі зайнятості, а також проводити професійну підготовку, підвищення кваліфікації і перепідготовку цієї категорії інвалідів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Згідно з пунктом 2 статті 19 Закону України №803-XII від 01.03.1991 р. «Про зайнятість населення» з змінами внесеними Законом України №3483-IV від 23.02.2006 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо реалізації інвалідами права на трудову зайнятість» Державна служба зайнятості має право:

одержувати від підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності, адміністративні дані по наявності вакантних робочих місць, у тому числі призначених для працевлаштування інвалідів;

направляти для працевлаштування на підприємства, в установи і організації всіх форм власності при наявності там вільних робочих місць (вакантних посад) громадян, які звертаються до служби зайнятості, відповідно до рівня їх освіти і професійної підготовки, а інвалідів, крім того, - відповідно до рекомендацій МСЕК, наявних у них кваліфікації і знань та з урахуванням їх побажань.

Робоче місце інваліда

Згідно з Положенням про робоче місце інваліда і про порядок працевлаштування інвалідів робочим місцем інваліда вважається:

окреме робоче місце або ділянка виробничої площі на підприємстві (об'єднанні), в установі та організації незалежно від

форм власності та господарювання, де створено необхідні умови для праці інваліда.

Згідно з тим же Положенням робочим місцем інваліда може бути:

звичайне робоче місце, якщо за умовами праці та з урахуванням фізичних можливостей інваліда воно може бути використано для його працевлаштування;

спеціалізоване робоче місце інваліда - робоче місце, обладнане спеціальним технічним оснащенням, пристосуваннями і пристроями для праці інваліда залежно від анатомічних дефектів чи нозологічних форм захворювання та з урахуванням рекомендації медико-соціальної експертної комісії (МСЕК), професійних навичок і знань інваліда. Це робоче місце може бути створено як на виробництві, так і вдома.

Інваліди, які не мають змоги працювати на підприємствах (у тому числі на спеціалізованих), можуть займатися надомною формою праці відповідно до рекомендацій МСЕК та з урахуванням побутових умов.

Місячні завдання інвалідів, які перебувають у трудових відносинах з підприємством і працюють вдома, мають індивідуальний характер і коригуються підприємством з урахуванням результатів праці. Для виконання роботи вдома підприємство забезпечує інвалідів основною і допоміжною сировиною, матеріалами, напівфабрикатами, інструментами, пристосуваннями тощо.

Робота інвалідів у нічний час і залучення їх до надурочних робіт

Згідно зі статтею 55 Кодексу законів про працю України робота інвалідів у нічний час допускається лише за їх згодою і за умови, що це не суперечить медичним рекомендаціям.

Згідно зі статтею 63 Кодексу законів про працю України Залучення інвалідів до надурочних робіт можливе лише за їх згодою і за умови, що це не суперечить медичним рекомендаціям.

Відпустки для інвалідів

Згідно зі статтею 6 Закону України «Про відпустки» інвалідам I і II груп надається щорічна основна відпустка тривалістю 30 календарних днів, а інвалідам III групи - 28 календарних днів.

14. СПЛАТА ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ

Пільги щодо сплати державного мита

Згідно з пунктом 18 статті 4 Декрету Кабінету Міністрів України Про державне мито інваліди I та II груп звільняються від сплати державного мита.

Пільги по сплаті податку з доходів

Згідно з підпунктом 6.1.2 пункту 6.1 статті 6 Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» інваліди I або II групи, у тому числі з дитинства мають право на податкову соціальну пільгу у розмірі, що дорівнює 150 відсоткам суми пільги, визначеної за правилами підпункту 6.1.1 пункту 6.1 статті 6 Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб»

Згідно з підпунктом 6.1.1 пункту 6.1 статті 6 Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» з урахуванням норм пункту 6.5 цієї статті платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого з джерел на території України від одного працедавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги у розмірі, що дорівнює одній мінімальній заробітній платі (у розрахунку на місяць), встановленій законом на 1 січня звітного податкового року, - для будь-якого платника податку.

Згідно з підпунктом 6.5.1 пункту 6.5 статті 6 Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» податкова соціальна пільга застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата (інші прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації та відшкодування), якщо його розмір не перевищує суми, яка дорівнює сумі місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженої на 1,4 та округленої до найближчих 10 гривень.

15. УЧАСТЬ У ВИБОРАХ І РЕФЕРЕНДУМАХ

Заповнення бюлетеня

Як відомо, виборче законодавство передбачає заповнення виборчого бюлетеня особисто виборцем, водночас громадяни, які це зробити самі не можуть, наприклад незрячі, мають право скористатись допомогою відповідно до законодавства.

Згідно з пунктом 4 статті 76 Закону України «Про вибори Президента України» виборець, який внаслідок фізичних вад не може самостійно заповнити виборчий бюлетень, має право з відома голови або іншого члена дільничної виборчої комісії скористатися допомогою іншого виборця, крім членів виборчої комісії, кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб, офіційних спостерігачів.

Згідно з пунктом 5 статті 83 Закону України «Про вибори народних депутатів України» (у редакції від 07.07.2005 р.) виборець, який внаслідок фізичних вад не може самостійно заповнити виборчий бюлетень, має право з відома голови або іншого члена дільничної виборчої комісії скористатися допомогою іншого виборця, крім члена виборчої комісії, кандидата у депутати, уповноваженої особи партії (блоку), офіційного спостерігача.

Згідно з пунктом 6 цієї ж статті для забезпечення голосування виборців з вадами зору Центральна виборча комісія виготовляє трафарети для бюлетенів рельєфно-крапковим шрифтом (за методом Брайля) з розрахунку по два трафарети на звичайну виборчу дільницю. Для спеціальних виборчих дільниць такі трафарети можуть виготовлятися за поданням окружної виборчої комісії.

Згідно з пунктом 9 статті 66 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» (у редакції від 6 квітня 2004 р.) виборець, який внаслідок фізичних вад не може самостійно заповнити виборчий бюлетень, має право з відома голови або іншого члена дільничної виборчої комісії скористатися допомогою іншої особи, крім членів виборчої комісії, кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, уповноважених осіб місцевих організацій партій (блоків), довірених осіб кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, офіційних спостерігачів.

Згідно зі статтею 39 Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» громадянин, який не має можливості

самостійно заповнити бюлетені, має право запросити в кабінку або кімнату для таємного голосування іншу особу за своїм розсудом, крім члена комісії з референдуму.

Голосування за межами виборчої дільниці

Якщо незрячий на день голосування не має супроводжувача і сам не здатен з'явитись на виборчу дільницю, то він може скористатись своїм правом голосувати за межами виборчої дільниці.

Згідно з пунктом 1 статті 77 Закону України «Про вибори Президента України» виборець, який за станом здоров'я не може прибути до приміщення для голосування звичайної виборчої дільниці, де він включений до списку виборців, а також виборець, який включений до списку виборців на спеціальній виборчій дільниці, утвореній у стаціонарному лікувальному закладі, і через постільний режим не може прибути до приміщення для голосування, має право звернутися з письмовою заявою до дільничної виборчої комісії з проханням забезпечити йому голосування за межами приміщення для голосування. Така заява із зазначенням місця перебування виборця може бути подана не пізніше як за дванадцять годин до початку голосування.

Згідно зі статтею 84 Закону України «Про вибори народних депутатів України» (у редакції від 07.07.2005 р.) та статті 67 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» (у редакції від 21.12.2005 р.) виборцю, який внесений до списку виборців на виборчій дільниці, але за віком, у зв'язку з інвалідністю чи за станом здоров'я не здатний пересуватися самостійно, дільнична виборча комісія надає можливість голосувати за місцем перебування цього виборця.

Виборець, який не здатний пересуватися самостійно, подає поштою або через інших осіб власноручно написану заяву з проханням забезпечити йому голосування за місцем його перебування із зазначенням місця перебування виборця разом з доданим до неї документом, який засвідчує факт нездатності виборця пересуватися самостійно. Така заява повинна бути подана до дільничної виборчої комісії не пізніше 20 години останньої п'ятниці перед днем виборів.

Документом, який засвідчує факт нездатності виборця пересуватися самостійно, зокрема, може бути довідка медико-соціальної експертної комісії, лікувального закладу або органу (установи) соціального захисту населення. У разі необхідності

Благодійний фонд «Майбуття»

копія документа, який засвідчує факт нездатності виборця пересуватися самостійно, засвідчується в установленому законом порядку або головою, заступником голови чи секретарем дільничної виборчої комісії та скріплюється печаткою дільничної виборчої комісії.

16. Додатки

Додаток №1 Прожитковий мінімум на 2007 рік

Розмір прожиткового мінімуму, встановлений	Соціальні та демографічні групи населення				
	Діти у віці до 6 років	Діти у віці від 6 до 18 років	Працездатні особи	Особи, які втратили працездатність	Загальний показник
на 2007 рік (Закон № 489 – V от 19.12.2006)					
з 01.01.2007 до 31.03.2007	434 грн.	558 грн.	525 грн.	380 грн.	492 грн.
з 01.04.2007 до 30.09.2007	463 грн.	595 грн.	561 грн.	406 грн.	525 грн.
з 01.10.2007 до 31.12.2007	470 грн.	604 грн.	568 грн.	411 грн.	532 грн.

Заява про встановлення факту перебування на утриманні

До Броварського міськрайонного
суду Київської області

м. Бровари, вул. Зелена, 10

Заявник: Пилипенко Ольга Іванівна

м. Бровари, вул. Інтернаціональна, 11

Заінтересована особа: Броварське
міське відділення Пенсійного фонду
України м. Бровари, вул. Зелена, 18

ЗАЯВА

Я, Пилипенко Ольга Іванівна, 1943 року народження, з 17 січня 1999 р. є непрацездатною у зв'язку з інвалідністю.

Весь цей час та до смерті (13 жовтня 2004 р.) чоловіка Пилипенка Івана Федоровича я перебувала на його утриманні, що підтверджується оплатою мого лікування, харчування та ін.

Встановлення факту перебування на утриманні необхідно мені для одержання пенсії.

Відповідно до ст.ст. 3, 15, 256 Цивільного процесуального кодексу України

ПРОШУ:

Встановити факт мого перебування, Пилипенко Ольги Іванівни, 1943 року народження, на утриманні Пилипенка Івана Федоровича з 17 січня 1999 р. до дня його смерті — 13 жовтня 2004 р.

ДОДАТКИ:

1. Наявні документи, які підтверджують факт перебування на утриманні.
2. Копія свідоцтва про смерть чоловіка.
3. Квитанція про сплату судового збору.
4. Копії заяви.

10 травня 2005 р.

Підпис _____

Довіреність на представництво інтересів громадянина в установах

ДОВІРЕНІСТЬ

Місто Сармат Київської області, двадцять восьме травня дві тисячі п'ятого року.

Я, Ігнатова Ганна Петрівна, що проживаю в м. Сармат по вул. Волі, 66, кв. 45, ідентифікаційний номер 9876543210, уповноважую гр. Андрейцева Гната Івановича, що проживає в м. Сармат по вул. Луговій, 98, кв. 11, бути моїм представником:

— у державних установах, кооперативних, громадських, господарських та інших підприємствах, установах, організаціях, незалежно від їх підпорядкування, форм власності та галузевої належності при вирішенні будь-яких питань, що мене стосуватимуться;

— у всіх судових установах з усіма правами, що надаються законом позивачеві, відповідачеві, третій особі та потерпілому, в тому числі з правом повної або часткової відмови від позовних вимог, визнання позову, зміни предмета позову, укладення мирової угоди, оскарження рішення суду, пред'явлення виконавчого листа до стягнення, отримання присудженого майна та грошей;

— у відповідному відділі державної виконавчої служби з питань, пов'язаних із виконанням судових та інших рішень.

За цією довіреністю представникові надано право ведення від мого імені переговорів та попереднього узгодження всіх процедурних питань, подання та підпису всіх документів, необхідних для виконання повноважень, враховуючи позовні та інші заяви, скарги, одержання належних мені грошових сум та речей, дозволів, свідоцтв, ліцензій тощо, а також інших документів, що стосуватимуться моїх прав та законних інтересів, сплачувати за мене платежі.

Цю довіреність вчинено мною на підставі усного договору доручення, укладеного між мною та повіреною особою.

Довіреність видана строком на один рік і дійсна по двадцять восьме травня дві тисячі шостого року.

Підпис _____

Двадцять восьмого травня дві тисячі п'ятого року цю довіреність посвідчено мною, Бабенко Л. Г., державним нотаріусом Сарматської державної нотаріальної контори.

Довіреність підписана гр. Ігнатовою Г. П. у моїй присутності.

Особу, її встановлено, дієздатність перевірено.

Зареєстровано в реєстрі за № _____

Стягнуто державного мита _____

Державний нотаріус _____

Довіреність на отримання пенсії

ДОВІРЕНІСТЬ

Місто Сармат Київської області, двадцять п'ятого серпня дві тисячі четвертого року.

Я, Прилуцька Інна Володимирівна, проживаю в м. Сармат, по вул. Першотравневій, 47-Б, уповноважую гр. Сиволапа Івана Петровича, що проживає в м. Сармат по вул. Першотравневій, 32, отримувати належну мені пенсію в Сарматському відділенні Ощадбанку № 211/34, за мене підписуватися та виконувати всі юридично значущі дії, пов'язані з виконанням цієї довіреності.

Цю довіреність вчинено мною на підставі усного договору доручення, укладеного між мною та повіреною особою.

Довіреність видана строком на один рік і дійсна по двадцять п'яте серпня дві тисячі п'ятого року.

Підпис _____

Двадцять п'ятого серпня дві тисячі четвертого року цю довіреність посвідчено мною, Бабенко Л. Г., державним нотаріусом Сарматської державної нотаріальної контори.

Довіреність підписано гр. Прилуцькою І. В. у моїй присутності.

Особу її встановлено, дієздатність перевірено.

Зареєстровано в реєстрі за № _____

Стягнуто державного мита _____

Державний нотаріус _____

Заява про визнання громадянина недієздатним

До Білоцерківського міськрайонного суду
Київської області м. Біла Церква, вул.
Срібна, 10

Заявник: Соколенко Петро Петрович м.
Біла Церква, вул. Осводівська, 15

Заінтересована особа:

Білоцерківський міськвиконком м. Біла
Церква, вул. Срібна, 9

ЗАЯВА

Мій брат Соколенко Василь Петрович, 1946 року народження, уродженець м. Біла Церква, який проживає разом зі мною, з 12 лютого 2000 р. є інвалідом I групи у зв'язку з загальним захворюванням.

Через хворобу він не може розуміти значення своїх дій, керувати ними та потребує опіки _____

(викладіть обставини, які свідчать про розумове відставання, внаслідок якого особу має бути визнано недієздатною)

Я згодний бути опікуном брата.

Відповідно до статей 16, 39 Цивільного кодексу України, статей 3, 15, 236 Цивільного процесуального кодексу України

ПРОШУ:

1. Визнати недієздатним Соколенка Василя Петровича, 1946 року народження, уродженця м. Біла Церква Київської області.
2. Витребувати з Білоцерківського ПНД виписку з історії хвороби.
3. Назначити судово-психіатричну експертизу.
4. Призначити мене опікуном Соколенка Василя Петровича.

ДОДАТКИ:

1. Копія свідоцтва про народження.
2. Довідка про пенсію.
3. Квитанція про сплату судового збору.
4. Копія заяви.

11 квітня 2004 р.

Підпис

Заява про поновлення цивільної дієздатності громадянина

До Білоцерківського міськрайонного суду Київської області м. Біла Церква, вул. Срібна, 10

Заявник: Петренко Василь Петрович
м. Біла Церква, вул. Осводівська, 15

Заінтересована особа:

Відділ охорони здоров'я
Білоцерківського міськвиконкому м.
Біла Церква, вул. Срібна, 9

ЗАЯВА

Рішенням Білоцерківського міського суду Київської області від 5 червня 2000 р. гр. Петренко Тетяну Петрівну, 1966 року народження, уродженку м. Біла Церква, внаслідок душевної хвороби у формі слабоумства було визнано недієздатною і мене призначено опікуном.

У даний час гр. Петренко Тетяна Петрівна видужала, що підтверджується випискою з історії хвороби, і може розуміти значення своїх дій та керувати ними. Тому у продовженні опікування немає необхідності.

Відповідно до статей 16, 38, 42 Цивільного кодексу України та керуючись статтями 3, 15, 241 Цивільного процесуального кодексу України

ПРОШУ:

1. Поновити цивільну дієздатність гр. Петренко Тетяни Петрівни, 1966 року народження, уродженки м. Біла Церква, та скасувати встановлену над нею опіку.
2. Витребувати з Білоцерківського ПНД виписку з історії хвороби.
3. Призначити судово-психіатричну експертизу.

ДОДАТКИ:

1. Копія рішення суду про визнання громадянина недієздатним.
2. Медичні довідки про стан здоров'я.
3. Копії заяви.
4. Квитанція про сплату судового збору.

2 лютого 2005 р.

Підпис

Джерела:

1. Закон України. Про автомобільний транспорт//Відомості Верховної Ради України від 01.06.2001 - 2001 р., № 22, стаття 105
2. Закон України. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів//Відомості Верховної Ради України від 30.07.2004 - 2004 р., (№№ 30-31), стор. 1194, стаття 382
3. Закон України. Про вибори народних депутатів України//Відомості Верховної Ради України від 09.07.2004 - 2004 р., (№№ 27-28), стор. 1098, стаття 366
4. Закон України. Про вибори Президента України//Відомості Верховної Ради України від 09.04.1999 - 1999 р., № 14, стаття 81
5. Закон України. Про всеукраїнський та місцеві референдуми//Відомості Верховної Ради УРСР від 13.08.1991 - 1991 р., № 33, стор. 443
6. Закон України. Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам//Відомості Верховної Ради України від 05.01.2001 - 2001 р., № 1, стаття 2
7. Закон України. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам //Відомості Верховної Ради України від 20.08.2004 - 2004 р., (№№ 33-34), стор. 1354, стаття 404
8. Закон України. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування//Відомості Верховної Ради України від 12.12.2003 - 2003 р., № 49, стаття 376
9. Закон України. Про міський електричний транспорт//Відомості Верховної Ради України від 17.12.2004 - 2004 р., № 51, стаття 548
10. Закон України. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні//Відомості Верховної Ради УРСР від 21.05.1991 - 1991 р., № 21, стор. 252
11. Закон України. Про транспорт//Відомості Верховної Ради України від 20.12.1994 - 1994 р., № 51, стаття 446
12. Закон України. Про податок з доходів фізичних осіб//Відомості Верховної Ради України від 12.09.2003 - 2003 р., № 37, стаття 308
13. Постанова Кабінету Міністрів України. Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту// Офіційний вісник України - 1997 р., № 8, том 2, стор. 142, код акту 227/1997
14. Постанова Кабінету Міністрів України. Про затвердження Положення про індивідуальну програму реабілітації інваліда//Урядовий кур'єр від 06.06.2007 - № 98
15. Постанова Кабінету Міністрів України. Про затвердження Порядку використання у 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті для надання одноразової матеріальної допомоги інвалідам// Урядовий кур'єр від 27.03.2007 - № 54
16. Постанова Кабінету Міністрів України. Про затвердження Порядку забезпечення інвалідів автомобілями// Офіційний вісник України від 09.08.2006 - 2006 р., № 30, стор. 18, стаття 2130
17. Постанова Кабінету Міністрів України. Про затвердження Порядку надання державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам//Офіційний вісник України від 27.06.2002 - 2002 р., № 24, том 2, стор. 473, стаття 1191, код акту 22605/2002

Благодійний фонд «Майбуття»

18. Постанова Кабінету Міністрів України. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам і державної соціальної допомоги на догляд//Урядовий кур'єр від 20.04.2005 - № 73
19. Постанова Кабінету Міністрів України. Про затвердження Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг// Урядовий кур'єр від 14.09.2005 - № 173
20. Постанова Кабінету Міністрів України. Про затвердження Правил надання послуг поштового зв'язку// Урядовий кур'єр від 04.09.2002 - № 161
21. Постанова Кабінету Міністрів України. Про затвердження Правил надання населенню послуг з перевезень міським електротранспортом// Урядовий кур'єр від 19.01.2005 - № 9
22. Постанова Кабінету Міністрів України. Про затвердження Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг// Урядовий кур'єр від 14.09.2005 - № 173
23. Постанова Кабінету Міністрів України. Про Порядок обслуговування громадян залізничним транспортом//Урядовий кур'єр від 03.04.1997
24. Постанова Кабінету Міністрів України. Про затвердження Порядку забезпечення санаторно-курортними путівками деяких категорій громадян органами праці та соціального захисту населення// Урядовий кур'єр від 04.03.2006 - № 44
25. Декрет Кабінету Міністрів України. Про державне мито//Відомості Верховної Ради України від 30.03.1993 - 1993 р., № 13, стаття 113
26. Наказ МОЗ України. Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності//Офіційний вісник України від 14.05.2004 - 2004 р., № 17, стор. 392, стаття 1235, код акту 28738/2004

Література:

1. Євсев'єв Г.А. Довідник. Права інвалідів по зору. 1 квітня 2006р.
2. Зразки цивільно-правових документів: Науково-практичний посібник/За ред. В.О. Кузнєцова. -К.: Істина, 2007.-712
3. Право соціального забезпечення України: Навч. посіб. / Заред.С.М. Синчук. — 2-ге вид.,перероб. ідоп. —К.:Знання, 2006. —318 с.